

บทที่ 4

ผลการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ชุมชนในพื้นที่ ตำบลตำผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยใช้ชาวบ้านจำนวน 3 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 7 หมู่บ้านทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล, เจ้าหน้าที่ตำรวจ รวม 15 คน, ผู้นำชาวบ้านจำนวน 21 คน หัวหน้าครอบครัวจำนวน 150 คน ผู้อาวุโสจำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 206 คน ซึ่งถือเป็นตัวแทนของชาวบ้านในชุมชนที่ศึกษา

4.1. พื้นที่ตำบลตำผามอก

4.1.1 ประวัติชุมชนตำผามอก

ชุมชนตำผามอกเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมานาน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าหมู่บ้านในชุมชนตำบลตำผามอกนี้เริ่มต้นตั้งแต่เมื่อใดและใครเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง แต่สันนิษฐานว่าน่าจะขยายตัวหรือมีการอพยพมาจากชุมชนใกล้เคียงและเคลื่อนย้ายกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบัน ตำบลตำผามอก อยู่ในท้องที่ความปกครองของอำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลตำผามอกเป็นองค์กรส่วนท้องถิ่นในการบริหารงาน

4.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลตำผามอก ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1 บ้านตำผามอก

หมู่ที่ 2 บ้านน้ำริน

หมู่ที่ 3 บ้านปง

หมู่ที่ 4 บ้านเกียงพา

หมู่ที่ 5 บ้านอิมอรัญ

หมู่ที่ 6 บ้านใหม่พม่า

หมู่ที่ 7 บ้านม่วงเจริญ

โดยมีที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ จด ตำบลเวียงต้า อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ทิศใต้ จด ตำบลบ้านป็น อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ทิศตะวันตก จด ตำบลบ้านป็น อำเภอทอง จังหวัดแพร่
 ทิศตะวันออก จด ตำบลป่าเมต อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
 มีเนื้อที่ประมาณ 200 ตารางกิโลเมตร หรือ 125,000 ไร่

4.1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวนแห่งชาติและป่าเสื่อมโทรม มีภูเขา พื้นที่ราบและลาดเอียง เป็นแหล่งกำเนิดลำห้วยต่าง ๆ เช่น ห้วยแม่ต้า, ห้วยก้ำ, ห้วยเก็งพา, ห้วยปอย, ห้วยทะลุ, ห้วยน้ำริน, ห้วยแม่สวก, ห้วยเก็งและห้วยตาด สภาพพื้นดินเป็นดินกรวดปนหิน พื้นที่ลาดเอียงหน้าดินถูกชะล้างพังทลาย (เอกสารสิทธิ์ประชาชนถือครองมี นส.3, สก.1 และสกท.)

4.1.4 ลักษณะภูมิอากาศ

มีความแตกต่างกันของฤดูกาลอย่างเห็นได้ชัด โดยอากาศจะร้อนอบอ้าวในฤดูร้อน ส่วนในฤดูหนาวก็ค่อนข้างจะหนาว ซึ่งจากสถิติของกรมอุตุนิยมวิทยาในช่วง 30 ปี คือ ช่วงปี พ.ศ. 2504-2533 พบว่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยเท่ากับ 37.3 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคม ซึ่งอุณหภูมิเฉลี่ยที่ได้นั้นไม่สม่ำเสมอทั้งกลางวันและกลางคืน กล่าวคือ ฤดูร้อนอากาศจะร้อนในช่วงเวลากลางวัน และจะเป็นในเวลากลางคืน ในฤดูฝนอากาศค่อนข้างร้อนและจะร้อนอบอ้าวมากช่วงก่อนฝนตก ส่วนในฤดูหนาวอากาศหนาวมากในตอนกลางคืนถึงเช้ามืด โดยเฉพาะในบริเวณหุบเขา ส่วนตอนกลางวันอากาศร้อนจัดมาก ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม
ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม – กันยายน
ฤดูหนาว	เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กลางเดือนกุมภาพันธ์

ปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำฝนรวมเฉลี่ยตลอดปี (ช่วงปี พ.ศ. 2532 - 2541) 942.18 มิลลิเมตร ฝนตกมากที่สุดในเดือนสิงหาคมเฉลี่ย 202.3 มิลลิเมตร และฝนตกน้อยที่สุดในเดือนมกราคม เฉลี่ย 0 มิลลิเมตร

อุณหภูมิเฉลี่ย อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.4 องศาเซลเซียส โคนอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 40.9 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 11.0 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม

ความชื้นสัมพัทธ์ ความชื้นสัมพัทธ์โดยเฉลี่ยรายปี 67.8 % โดยค่าความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือนสูงสุดคือ เดือนพฤษภาคม

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี (ปี 2532 – 2541) ต.ตำผามอก อ. ดอง จ. แพร่

เดือน	ท.ศ.									
	2541	2540	2539	2538	2537	2536	2535	2534	2533	2532
ม.ค	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ก.พ	-	-	40.5	-	-	-	40.5	-	-	-
มี.ค	-	79.3	6.4	26.4	48.9	14.9	-	3.5	21.4	0.3
เม.ย	110	52.6	143.9	-	100.4	61	2.4	0.2	28	22.9
พ.ค	84	75.4	123	152.7	319.4	71	4	9.2	209.9	343.8
มิ.ย	106.5	17.1	157.9	119.5	113.5	92	73.7	59.7	140.1	51.2
ก.ค	195.2	216.4	107.5	275.4	184	80.6	303.1	77.6	153	96
ธ.ค	286.7	271.9	145.3	278.7	351.8	131.8	102.6	224.9	157.8	71.5
ก.ย	181.4	340.9	15.25	156	210.5	250	245.7	19.20	58.1	112.8
ต.ค	7.8	74.3	40.8	7.6	30.4	23.4	140.8	46.1	176.1	118.9
พ.ย	-	-	-	77.6	0.4	-	-	3.4	-	-
ธ.ค	-	-	-	-	-	-	65.5	-	-	-

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอ ดอง จังหวัดแพร่

4.1.5 การคมนาคม

ชุมชนตำบลตำผามอกอยู่ติดเขตทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 123 เส้นทางจากตัวจังหวัดแพร่ไปอำเภอลองและจังหวัดลำปาง ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดแพร่ ประมาณ 25 กม. และห่างจากอำเภอลอง 16 กม. ถนนลาดยางตลอดสาย เส้นทางคมนาคมสะดวกทั้งปี มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านตลอด นอกจากนี้ยังมีถนน รพช.3046 (บ้านน้ำริน – ห้วยแม่ต้า) และถนนสาย รพช. 3011 (บ้านน้ำริน – บ้านเป้น) แยกจากถนนทางหลวงแผ่นดินเข้าสู่หมู่บ้านอีกด้วย

4.1.6 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ศึกษา

ชุมชนกรณีศึกษา จำนวน 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านน้ำริน บ้านปง และบ้านกึ่งงา อยู่ในตำบลตำผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยทั้ง 3 หมู่บ้านตั้งอยู่ในที่ราบเชิงเขา อยู่ในความสูง 170 – 180 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สำหรับลักษณะการอยู่อาศัยในแต่ละหมู่บ้านเป็นแบบหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มก้อนหนาแน่น ในแต่ละครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ เพราะเมื่อสมาชิกในครอบครัวออกเรือนหรือแต่งงานไปก็จะมีการสร้างบ้านหลังใหม่ตามค่านิยมที่มีแต่เดิม โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมีจำนวนประชากรที่ทำการศึกษา ดังนี้

ตาราง 4.2 จำนวนประชากรในชุมชนที่ศึกษา

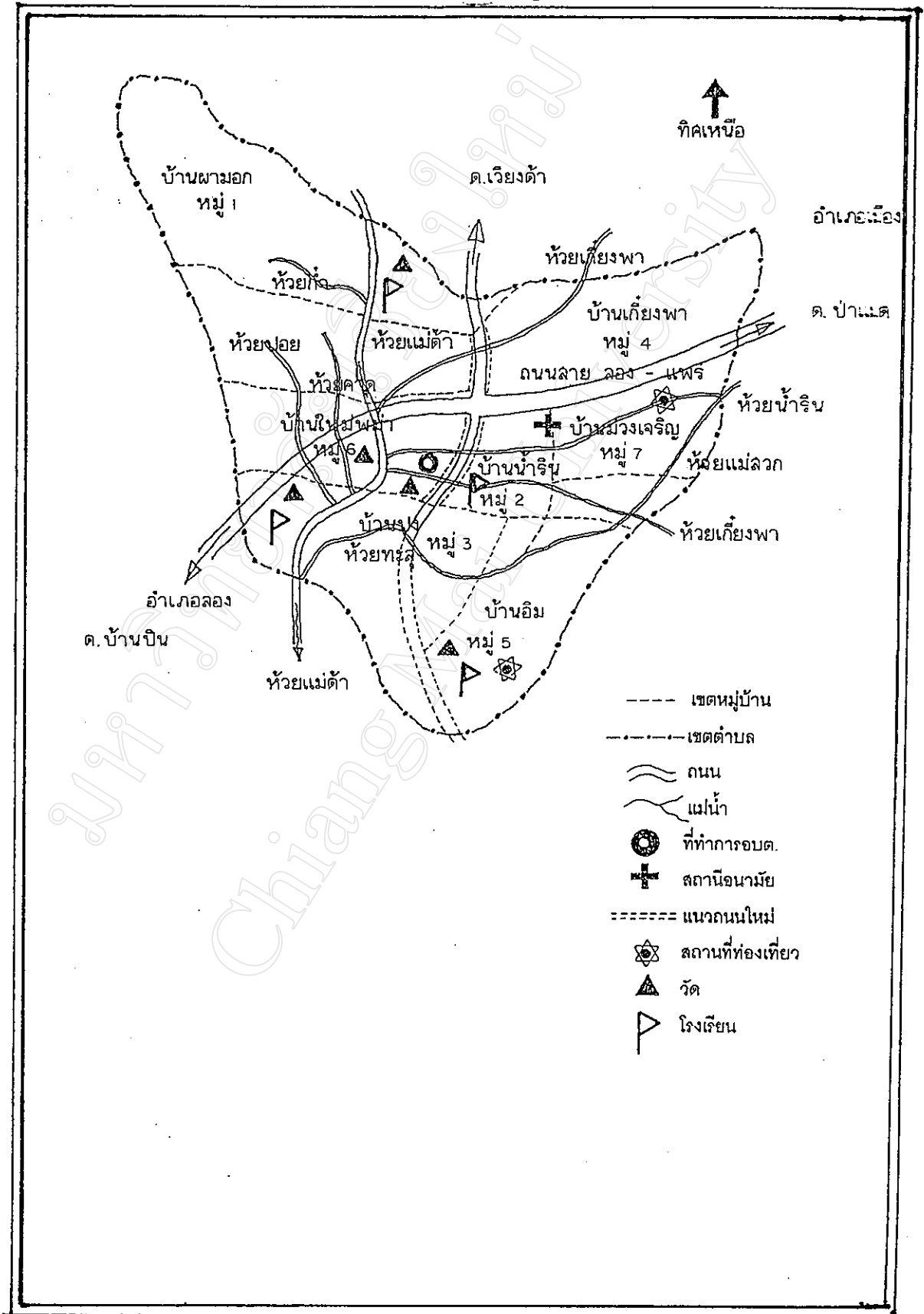
ที่	ชื่อชุมชน	จำนวนครอบครัว	จำนวนสมาชิก
1.	บ้านน้ำริน	112	512
2.	บ้านปง	287	1174
3.	บ้านเกียงพา	176	731

ในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้าน ชาวบ้านเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพทางเกษตร คือ ทำนา (70%) อาชีพรอง คือ ปลูกยาสูบ ทำไร่ ถั่วเหลือง ข้าวโพด ถั่วเขียวฝัวมัน และเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ วัว ควาย หมู (15%) โดยมีอาชีพเสริม คือ จักตอกขาย (3%) ทอผ้า (2%) ที่เหลือจะเป็นรับจ้างทั่วไป (10%) โดยมีแหล่งเงินทุน คือ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร อำเภอคลองจั่นพ่วง เป็นส่วนใหญ่มีสภาพความเป็นอยู่ยากจนมีรายได้ต่ำประมาณ 10,000 - 12,000 บาท ต่อครอบครัวต่อปี ซึ่งจากตัวเลขของสำนักงานสถิติอยู่ในอันดับที่ 17 ของภาคเหนือ ซึ่งถือว่าเป็นอันดับสุดท้ายคือจนที่สุดในภาคเหนือ ทั้งนี้ในอดีตชุมชนที่เรียบง่ายมีการพึ่งตนเองสูงต้องกลายเป็นชุมชนที่พึ่งพาระบบตลาดมากขึ้น ในขณะที่ความเป็นชุมชนดั้งเดิมเริ่มหายไป

ในด้านการนับถือศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนต่างออกมาทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีสถานทางศาสนาในการประกอบพิธีกรรม คือ วัด จำนวน 2 แห่งด้วยกันคือ

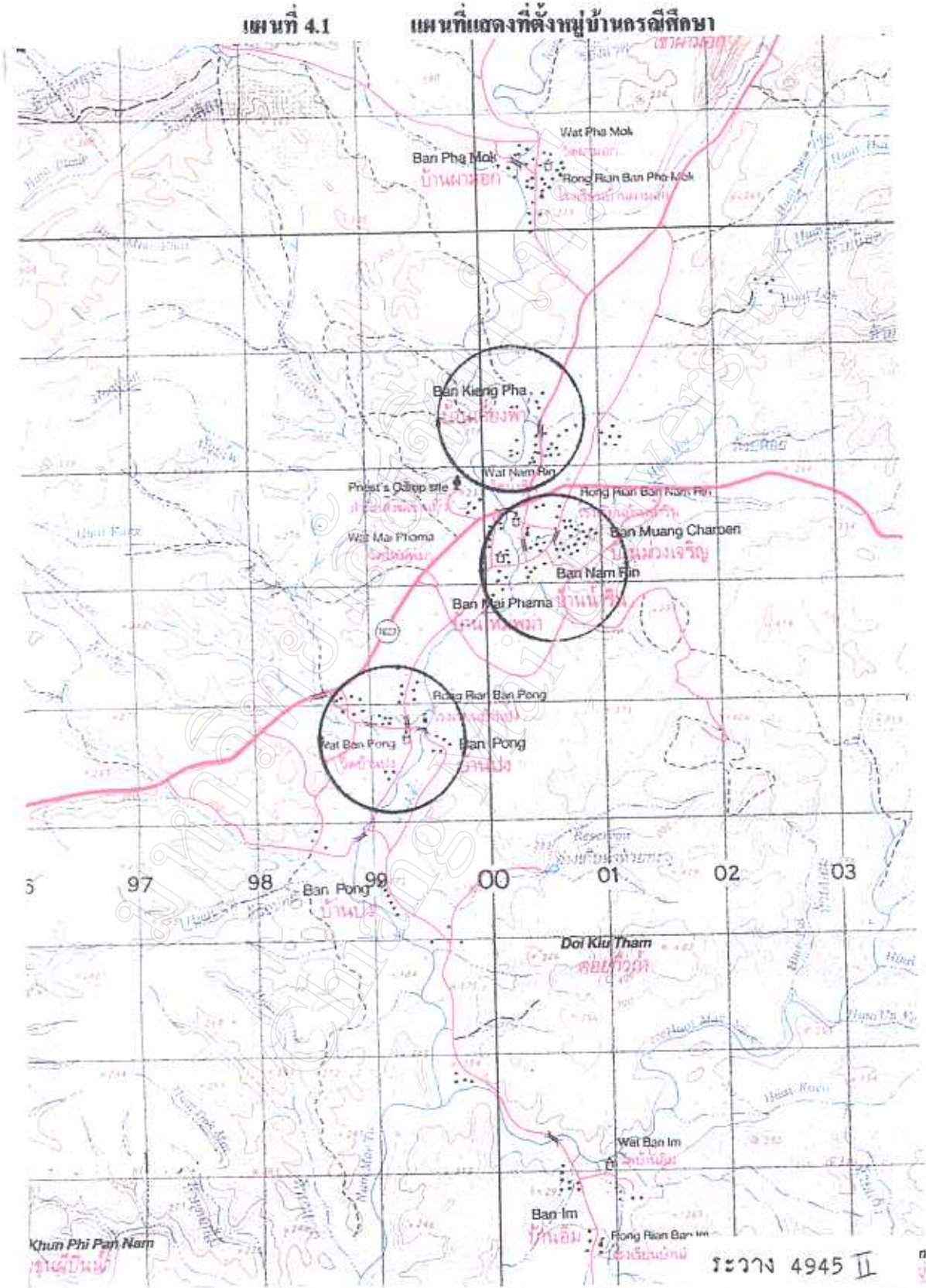
1. วัดน้ำริน ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 มีภิกษุจำพรรษา 1 รูป
2. วัดบ้านปง ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 มีภิกษุจำพรรษา 4 รูป

แผนภูมิ 4.1 แผนภูมิตำบลด้าผามอก



แผนที่ 4.1

แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านครดศึกษา



ที่มา : กรมป่าไม้

มาตราส่วน 1 : 50,000

เนื่องจากชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธจึงมีความเชื่อเรื่อง บาป-บุญ กฎแห่งกรรมและพิธีกรรมของหมู่บ้านที่แสดงออก เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าบ้าน เจ้าพ่อเจ็ดเมือง โดยมีพิธีกรรมในเดือน 4 เหนือ (มกราคม) ของทุกปี และมีพิธีกรรมบนน้ำพ่าน้ำฝนในเดือน 9 (มิถุนายน) ของทุกปี นอกจากนี้งานรื่นเริงประจำปี เช่น งานกินสลากและงานสงกรานต์

4.1.7. ลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลคำผามอก

ในพื้นที่ตำบลคำผามอก อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญมากมาย แต่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ศึกษาเฉพาะ ทรัพยากรธรรมชาติ 3 ประเภท ได้แก่ ดิน น้ำ และป่าไม้ เนื่องจากทรัพยากรเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในพื้นที่ ความหลากหลายของทรัพยากรตามธรรมชาติ (Biodiversity) ป่าเป็นแหล่งอาหารที่ชาวบ้านสามารถเก็บหาได้ง่าย เช่น พืชผักนานาชนิด ป่าเป็นแหล่งสมุนไพรที่ชาวบ้านเก็บหาสมุนไพรต่าง ๆ เพื่อรักษาโรค ป่าเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ป่ายังเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าและเป็นแหล่งของพันธุกรรมพืชรวมเป็นระบบนิเวศอื่นอีกหลาย ๆ แบบ ป่าเป็นแหล่งผลิตออกซิเจนที่ใหญ่ที่สุดในโลก เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถสังเคราะห์แสงเองได้ กระบวนการสังเคราะห์แสงของพืชสีเขียวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และที่สำคัญป่าไม้ยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่รวมเอาความชุ่มชื้น เมื่อมีฝนตกลงมา เป็นแหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่ให้กับธรรมชาติและค่อย ๆ ปล่อยน้ำลงสู่พื้นดินเบื้องล่างกลายเป็นแม่น้ำลำธาร ให้ชาวนา ชาวไร่ได้ใช้น้ำ

ในการทำการเกษตร ทรัพยากรที่มีความสำคัญกับชีวิตมนุษย์อีกอย่างหนึ่งก็คือ ดิน ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์หรือขาดน้ำก็ไม่สามารถทำการเกษตรได้ เกษตรกรส่วนใหญ่ ที่ประกอบอาชีพการเกษตรต้องอาศัยทรัพยากรทั้ง 3 ชนิด อันได้แก่ ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งกล่าวได้ว่าจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ องค์ประกอบที่ดีควรจะครบทั้งหมดจึงจะเกิดความสมดุล ในยามใดที่ป่าไม้ถูกทำลายนั้นก็คือ แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกทำลายไปด้วยและก็จะสูญพันธุ์ไปในที่สุด เมื่อไม่มีป่าก็จะขาดความชุ่มชื้น ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล ปัญหาภัยแล้ง แหล่งน้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็จะเหือดแห้งในทางกลับกัน ถ้าฝนตกมากเกินไปปราศจากผืนป่าแล้ว ก็ไม่มีตัวดูดซับน้ำทำให้เกิดน้ำท่วมเฉียบพลันทำความเสียหายให้แก่บ้านเรือนและราษฎร ในความแรงของกระแสน้ำนั้นก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือ การกัดเซาะหน้าดิน (Soil Erosion) ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพและขาดธาตุอาหาร ซึ่งทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผล ผลผลิตตกต่ำ ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค เกิดภาวะอดอยากและปัญหาตามมาอีกมากมายผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพราะการที่มนุษย์นั้นทำลายสมดุลธรรมชาติแล้วธรรมชาติก็ย้อนกลับมาลงโทษมนุษย์นั่นเอง

4.1.7.1 ทรัพยากรดิน

ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่ออาชีพเกษตรกรรมและเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต สภาพของดินในตำบลคำผามอก แบ่งออกได้ 3 ชนิด คือ

- | | |
|---------------|--|
| กลุ่มดินนา | ดินชนิดนี้อยู่ในบริเวณพื้นที่ราบ เหมาะสำหรับการทำนา |
| กลุ่มดินไร่ | ดินชนิดนี้ใช้ในการปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น |
| กลุ่มดินภูเขา | เป็นกลุ่มดินอยู่ในพื้นที่ภูเขาซึ่งมีความสูงชันทำให้การพังทลายของหน้าดินมีมาก |

สภาพของดินในป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) เป็นดินที่เกิดจากการสลายตัวของดินทราย และหินปูน บางส่วนเกิดจากการสลายตัวของหินดินดาน สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายและดินทรายร่วนปนดินเหนียว หน้าดินลึกปานกลาง พบมากโดยทั่วไป โดยเฉพาะบ้านเกียงพาและบ้านปง ซึ่งเป็นบริเวณของป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่คำฝางซ้าย มีไม้สักและไม้เบญจพรรณขึ้นอย่างหนาแน่นทั่วพื้นที่

ในป่าเต็งรัง ดินเกิดจากการสลายตัวของดินลูกรัง จึงมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ในฤดูแล้งต้นไม้อาจทำการผลัดใบและมักเกิดไฟป่าเสมอ ในช่วงฤดูฝนจะมีการชะล้างหน้าดิน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูน พบบริเวณบ้านเกียงพามีจำนวนไม่มากนัก

ในยุคการตั้งถิ่นฐาน ดินนับได้มีความสำคัญในวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชน จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านน้ำริน ชาวบ้านปง และชาวบ้านเกียงพา ประกอบอาชีพทางการเกษตร พืชพันธุ์ที่ปลูกได้แก่ ข้าว การปลูกข้าวนั้นทุกหมู่บ้านจะใช้วิธีปลูกแบบหมุนเวียนประมาณ 2-3 แปลง ระยะเวลาแต่ละแปลงประมาณ 2 ปี แล้วทำการปลูกพืชไร่สลับกันไป เช่น ถั่วเหลือง เพื่อเพิ่มแร่ธาตุในดิน เพราะในพืชตระกูลถั่วสามารถเพิ่มธาตุไนโตรเจนให้แก่ดินได้ดี แล้วจึงย้อนกลับไปปลูกข้าวอีกครั้ง สำหรับการทำนาคำ ชาวบ้านน้ำรินมีพื้นที่ทำนาจำนวนเพียง 350 ไร่ เท่านั้น ซึ่งถือว่ามีความน้อยเมื่อเทียบกับชาวบ้านปงซึ่งมีที่นาจำนวน 1,050 ไร่ และบ้านเกียงพา จำนวน 1,500 ไร่ การทำนาของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านนั้นสามารถทำนาได้เพียงปีละครั้งเดียว ซึ่งเพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ไม่มีเหลือพอที่จะได้ขายมาเป็นรายได้ นอกจากการปลูกข้าวแล้วยังมีการใช้ที่ดินเพื่อการปลูกพืชอื่นอีก ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง และจะมีการปลูกพืชขึ้นต้นจำพวกมะม่วง ไร่สำหรับบริโภคในครัวเรือน

สำหรับบ้านปง พบว่ามีการปลูกพืชขึ้นต้นจำนวนหลายครอบครัว เนื้อที่ประมาณ 30 กว่าไร่ พืชที่ปลูกได้แก่ ส้มเขียวหวาน มะม่วงและมะขามหวาน ซึ่งพื้นที่การปลูกมากกว่าชาวบ้าน

น้ำรินและชาวบ้านเกียงพา สาเหตุมาจากมีพื้นที่เหมาะสม อีกทั้งชาวบ้านปรนนิมปลูกผักกาดเขียวไว้จำหน่าย จำนวนกว่า 50 ครอบครั้ว เนื้อที่ 30 ไร่

ในยุคการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ มีการขยายพื้นที่เพาะปลูก ทำให้มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ป่าไม้ถูกแผ้วถางทำลาย ดินถูกนำมาใช้อย่างเข้มข้นจึงเสื่อมคุณภาพ จำต้องนำเอาสารเคมีและยาปราบศัตรูพืชมาใช้เกิดการขาดแคลนน้ำ เพราะนำดินมาใช้เพื่อการผลิตมากขึ้น คุณภาพของน้ำจึงลดลง สาเหตุมาจากพิษตกค้างของสารเคมี ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์ด้วย ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน หลังการเก็บเกี่ยวข้าว พื้นที่ส่วนใหญ่ ก็จะทำการปลูกผักกาดเขียว ซึ่งมีราคาดีในบางปีมีโรงงานมารับซื้อถึงที่ ชาวบ้านทุกคนมีที่ดินและแหล่งน้ำดีก็จะทำการปลูกผักกาดเขียวในการเพาะปลูกจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงจำนวนมากและในที่สุดสารเคมีเหล่านั้นก็ไหลลงสู่แหล่งน้ำและตกค้างในดินเพิ่มผลเสียต่อสภาพแวดล้อม

ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการปลูกทั่วไปทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะปลูกบริเวณสันเขาและที่สูง การปลูกพืชเพียงชนิดเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนสันเขาจะทำให้เกิดปัญหาการกัดเซาะและการพังทลายของหน้าดิน ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ราบ คือ ที่นา พบว่าบริเวณที่ราบเชิงเขามักจะตะกอนของทรายไหลเข้ามาและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ทำให้ได้ผลผลิตต่ำต้องเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยขึ้นทุก ๆ ปี

4.1.7.2 ทรัพยากรน้ำ

เนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษามีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและมีป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ หนาแน่นด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด จึงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลาย ๆ สาย

แหล่งต้นน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ห้วยแม่ดำ ห้วยก้า ห้วยปอย ห้วยคาค ห้วยเกียงพา ห้วยน้ำริน ห้วยแม่สวก และห้วยทะลุ

ทรัพยากรน้ำ ในยุคที่มีการตั้งถิ่นฐานนับว่ามีความสำคัญเพิ่มอย่างมาก เพราะชุมชนต้องใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค การตั้งชุมชนในอดีตมักจะเลือกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่สองฝั่งลำน้ำ เพราะในการทำการเกษตรนั้น น้ำถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง

หมู่บ้านน้ำริน บ้านเกียงพา และบ้านปรน มีการตั้งถิ่นฐานใกล้ลำห้วย และมีการขุดบ่อน้ำภายในหมู่บ้าน สำหรับใช้อุปโภคและบริโภค สำหรับน้ำเพื่อการเกษตรจะอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวในการเพาะปลูกรวมทั้งการทำนาด้วย

ในยุคของการปลูกพืชเศรษฐกิจทรัพยากรน้ำ ถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเพิ่มผลผลิต ดินนั้นถ้าขาดน้ำก็ไม่สามารถทำการปลูกพืชได้ ในยุคที่พืชผลมีความต้องการของตลาดเป็นจำนวนมาก ๆ เกษตรกรต้องเร่งทำการผลิตจึงมีการหาแหล่งน้ำเพิ่มมากขึ้น โดยการใช้เครื่องมือทางการเกษตรเข้าช่วย เช่น เครื่องสูบน้ำและเทคโนโลยีต่าง ๆ มีการเพาะปลูกแทบทุกฤดูกาล นอกจาก

อาศัยน้ำฝน น้ำจากแหล่งต่าง ๆ จึงถูกนำมาใช้เพื่อเร่งการผลิต ทำให้ปริมาณน้ำและคุณภาพลดลง แหล่งน้ำเริ่มขาดแคลน สัตว์น้ำที่เป็นอาหารเคยมีในอดีต เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ปัจจุบันก็ลดน้อยลง และสัตว์บางชนิดก็สูญพันธุ์ไป จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านให้ความเห็นตรงกันคือ ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำลดลงจำนวนมาก ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน น้ำไม่พอสำหรับอุปโภค และบริโภค ชาวบ้านต้องเสียด่าใช้จ่ายในการขุดบ่อน้ำบาดาล เพื่อนำมาใช้อุปโภคและบริโภคและ ได้มีการเพิ่มจำนวนของสัตว์น้ำ โดยประมงจังหวัดนำเอาพันธุ์ปลาหลายชนิดมาปล่อยยังแหล่งน้ำ ของหมู่บ้านทั้ง 3

4.1.7.3 ทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้ในตำบลตำบอง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ สามารถจำแนกป่าออกได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่

ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) มีประมาณร้อยละ 75 ของพื้นที่ป่าประเภท นี้มีลักษณะเป็นป่าโปร่งประกอบด้วยไม้ขนาดใหญ่และขนาดกลางหลายชนิด ไม้ที่สำคัญ เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่าโมง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไม้ไผ่ที่สำคัญอีกหลายชนิด เช่น ไผ่บง ไผ่ป่า ไผ่ขาง ไผ่ไร่ ขึ้นอยู่กระจายทั่วไป ในฤดูแล้งต้นไม้ส่วนใหญ่ในป่าเบญจพรรณจะผลัดใบและ มักเกิดไฟป่าไหม้ลูกกลมแทบทุกปี เมื่อเข้าฤดูฝนต้นไม้ออกผลัดใบและเขียวชอุ่มเหมือนเดิม

ป่าเต็งรัง (Dry Dipterocarp Forest) มีประมาณร้อยละ 20 ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง มักขึ้นอยู่ตามสันเขา เป็นเขาซึ่งมีดินชั้นและแห้งแล้งมาก ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่จึงเจริญเติบโตไม่เต็มที่ มี ขนาดเล็กแคระแกรน ถ้าดินดีและมีความชุ่มชื้นอยู่บ้างต้นไม้อาจมีขนาดใหญ่ ตามพื้นดินของป่าชนิด นี้มีหญ้าชนิดต่าง ๆ ต้นไม้แทบทั้งหมดในป่าเต็งรังจะผลัดใบในฤดูแล้งและมักเกิดไฟไหม้ป่าลูก กลมทุกปี พันธุ์ไม้ที่สำคัญในป่าชนิดนี้ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหลียง

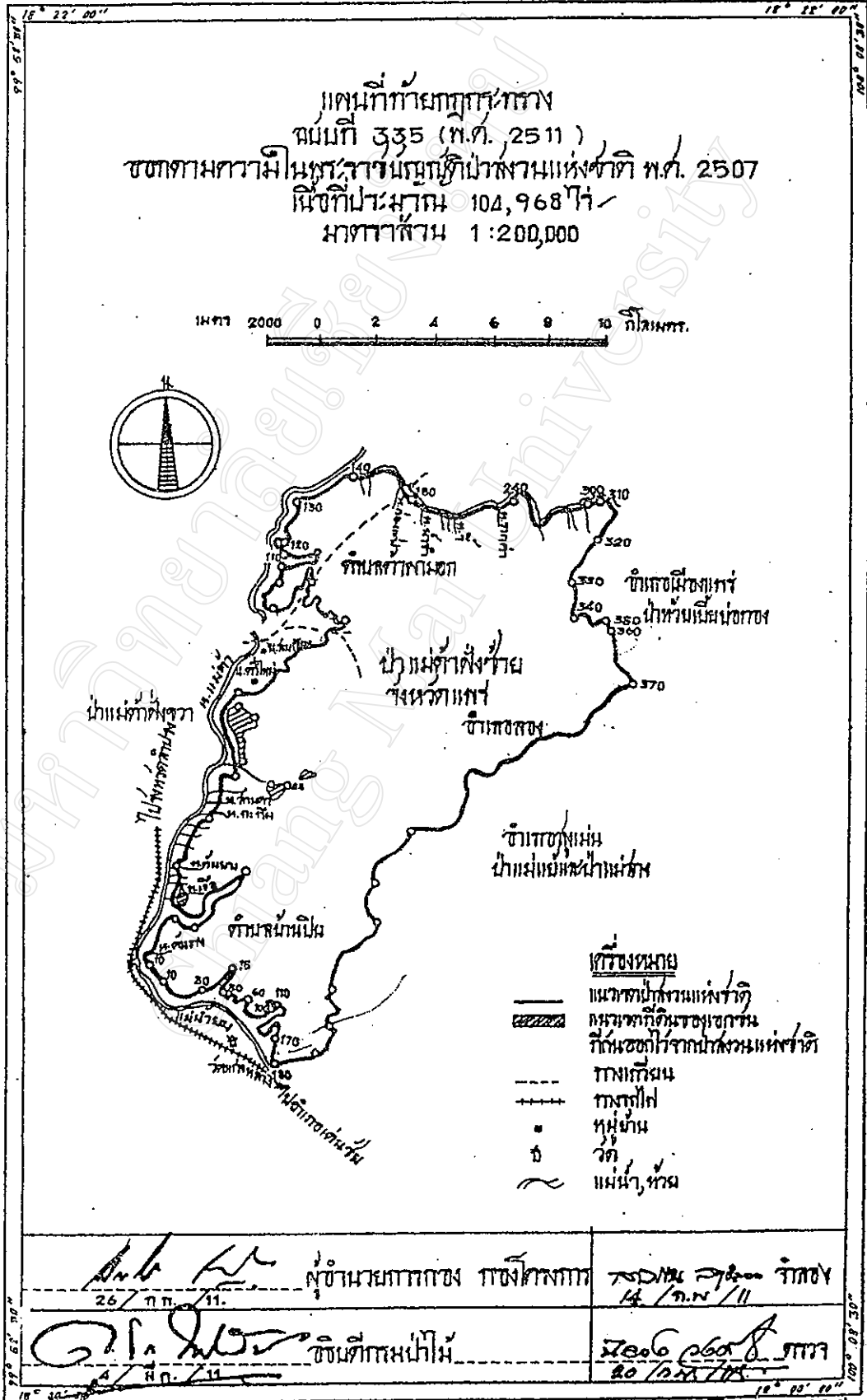
ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีจำนวนเล็กน้อยของพื้นที่ป่าในพื้นที่ศึกษา สภาพ โดยทั่วไปของป่ามักเป็นป่ารก มองดูเขียวชอุ่มตลอดปี มีพันธุ์ไม้หลายร้อยชนิดขึ้นเบียดเสียดกันอยู่ ทั้งไม้ขนาดใหญ่ ขนาดกลางและเล็ก ซึ่งล้วนเป็นไม้ที่ไม้ผลัดใบแทบทั้งสิ้น ชนิดพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ได้ แก่ ยาง ตะเคียน กระบาก จำปาป่า มะหาด มะม่วงป่า มะขมป่า

4.2 สภาพปัญหาในการใช้ทรัพยากรป่าไม้

ในอดีตพื้นที่ตำบลตำบอง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วย พันธุ์ไม้นานาชนิด โดยเฉพาะไม้สักซึ่งถือได้ว่ามีมากที่สุด ในจังหวัดแพร่ ประกอบกับในขณะนั้น จำนวนประชากรยังมีจำนวนน้อย ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำนา ส่วน อาหารจำพวกพืชและสัตว์หาได้จากในป่า ส่วนในลำห้วยแม่ต้นและลำห้วยสาขา สามารถหาสัตว์น้ำ

แผนที่ 4.2

แผนที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ต้าฝั่งซ้าย



ที่มา : กรมป่าไม้

จำพวกกุ้ง หอย ปู ปลา ได้อย่างไม่ขัดสน อาจกล่าวได้ว่าในอดีตชุมชนตำบลคำผามอกมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงกับป่าโดยไม่มี การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติแต่ประการใด เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ตำบลคำผามอก จึงแบ่งเป็นยุค ๆ คือ

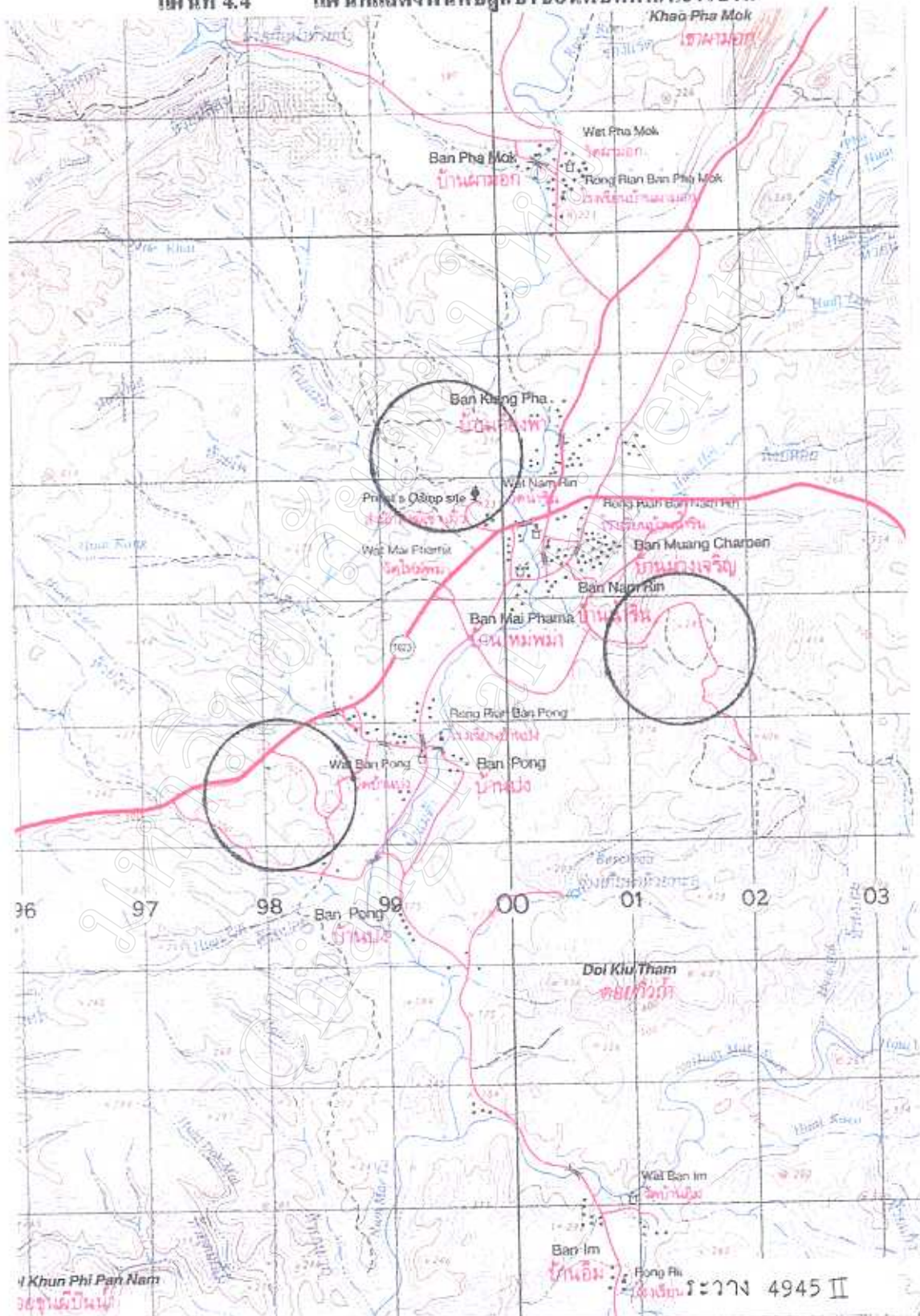
4.2.1. ยุคการให้สัมปทานทำไม้

ในปี พ.ศ.2498 รัฐบาลโดยกรมป่าไม้ ซึ่งในยุคนี้นี้เป็นยุคที่ทำให้ชุมชนตำบลคำผามอกได้รับผลกระทบ ได้แก่ การที่มีการตัดทางเข้ามาในพื้นที่เพื่อชักลากไม้ออกจากป่า ทำให้การคมนาคมดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำภายหลังจากการว่างงานจากการทำนา ทำไร่ โดยทำงานเป็นคณงานให้แก่บริษัทผู้รับสัมปทานและถ้าหากใครมีช้างก็จะมีการจ้างให้ช้างไปลากไม้ซุง ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น ไม้ซุงขนาดใหญ่จำนวนมากถูกชักลากจากป่าเพื่อนำไปล่องแม่น้ำยม ฝู่อาวใสในหมู่บ้าน กล่าวว่ ไม้ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันไม่อาจเทียบ ได้กับ ไม้ที่เคยเห็นในอดีต ไม้สักขนาด 6-10 คนโอบ มีจำนวนมากมายโดยเปรียบเทียบว่า ถ้าหากใช้หนึ่งสะตึกก็รับรองว่าต้องถูก ไม้สักแน่นอน เพราะ ไม้สักมีจำนวนมากและขนาดใหญ่ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคำผามอกทำให้ทราบว่า การที่ชาวบ้านในท้องที่อำเภอลอง หรืออำเภออื่น ในจังหวัดแพร่ นิยมปลูกบ้านโดยใช้เสาไม้ขนาดใหญ่ มีที่มาจากการที่ชาวบ้านในท้องที่ดังกล่าวได้เห็นคนจากภายนอกชุมชนได้นำทรัพยากรที่เขาเคยเห็นอยู่เป็นประจำออกไปจากหมู่บ้าน ชาวบ้านเหล่านั้นเกรงว่า ในอนาคตจะไม่มีไม้ขนาดใหญ่เช่นนั้นอีก จึงได้ทำการตัดชักลากไม้มาทำการก่อสร้างบ้านเรือน ซึ่งไม้ดังกล่าวไม่ต้องซื้อหาแต่ประการใด เพียงแต่ร่วมแรงกันทำการชักลากก็สามารถนำมาใช้ทำการก่อสร้างบ้านเรือนได้ ซึ่งในระยะต่อมาส่งผลให้มีการซื้อขายบ้านเรือนเก่าโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย จึงทำให้ชาวบ้านนิยมนำไม้ขนาดใหญ่มาทำการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ปัจจุบันจากการสัมภาษณ์และสังเกตทำให้พบว่า เสาไม้ขนาดใหญ่ที่มีอยู่ในหมู่บ้านเป็นเสาไม้กระยาเลย (ไม้ที่ไม่ใช่ไม้สัก) ทำให้รับรู้ว่า ชาวบ้านได้ทำการขายบ้านเรือนเก่าที่ทำด้วยไม้สักให้กับพ่อค้านายทุน เพื่อใช้ทำเฟอร์นิเจอร์และที่อยู่อาศัย โดยมีชาวบ้านบางคนขายบ้านเรือนเก่ามากกว่า 10 หลัง ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

4.2.2. ยุคการปลูกสร้างสวนป่า

ในปี พ.ศ.2485 กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจพื้นที่บริเวณตำบลคำผามอก เพื่อดำเนินการปลูกสร้างสวนสัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแหล่งผลิต ไม้ใช้บริโภคในประเทศ อันจะยังประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และที่สำคัญเป็นการทำให้ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำ จากการปลูกและบำรุงป่า นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านที่เป็นคณงานสวนป่าไม่ประกอบอาชีพบุกรุกทำลายป่าโดยราชการ

แผนที่ 4.4 แผนที่แสดงพื้นที่ปลูกป่าชุมชนที่ทำกินชาวบ้าน



อนุญาตให้ชาวบ้านปลูกพืชเกษตรในพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าได้ จนเมื่อต้นไม้ที่ทางราชการเจริญเติบโตไม่สามารถปลูกพืชเกษตรได้จึงได้ย้ายไปปลูกในพื้นที่แปลงอื่นต่อไป

การปลูกสร้างสวนป่าแม่คำ นับว่าได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้านในพื้นที่ โดยพบว่าพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่ากับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านมีพื้นที่ติดกันซึ่งน่าจะมีปัญหาในการบุกรุกพื้นที่สวนป่า แต่ในพื้นที่นี้ไม่มีปัญหาการบุกรุกพื้นที่แต่ประการใด (สำหรับสาเหตุจะขอกกล่าวในชุดการลักลอบตัดไม้) ในบางชุมชน เช่น ชุมชนเกียงพา ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านอยู่ติดติดกันกับพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่า พื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านตำบลคำผามอก เฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 2.5 ไร่

จากข้อมูลสวนป่าแม่คำ เริ่มดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า ในปีงบประมาณ 2484 โดยมีเป้าหมายปลูกไม้สัก โดยใช้เงินให้ได้ปีละ 800 ไร่ แต่ในปีดังกล่าวมีปัญหาอุปสรรคมากมาย เช่น ขาดแรงงาน คงปลูกได้ในปีแรก (2485) จำนวน 550 ไร่ ส่วนในปีต่อ ๆ มา ได้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าเป็นประจำทุกปี (ยกเว้นปี 2487 และ ปี 2490) การปลูกสร้างสวนป่าได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปีงบประมาณ 2537 หลังจากนั้นมาสวนป่าแม่คำก็ไม่ได้รับงบประมาณในการปลูกป่าจากกรมป่าไม้ รวมแล้วสวนป่าฯ มีพื้นที่ปลูกตั้งแต่ปี พ.ศ.2485 - 2537 รวมทั้งสิ้น 51 แปลงปี (78 แปลงปลูก รวมเนื้อที่ทั้งหมด 48,630 ไร่ 77.81 ตารางกิโลเมตร) (รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.2) ปัจจุบันพื้นที่สวนป่าบางส่วนอยู่ในพื้นที่เตรียมการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติคอกผากล่อง สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ โดยอุทยานฯ ได้คัดเลือกพื้นที่ ส่วนที่ไม่มีปัญหาด้านการบุกรุกทำลายป่า ทำให้พื้นที่สวนที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันเสี่ยงต่อการบุกรุกยึดถือครอบครองเป็นอย่างมาก จากการสอบถามหัวหน้าสวนป่าแม่คำ ทำให้ทราบถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสวนป่าแม่คำ จากทัศนะของเจ้าหน้าที่ดังนี้คือ

1. ปัญหาเรื่องพื้นที่และแนวเขตของสวนป่าแม่คำ

สวนป่าแม่คำเป็นสวนป่าที่ได้ดำเนินการปลูกสร้างมาเป็นเวลานานตั้งแต่ พ.ศ.2485 ในการปลูกสร้างสวนป่าระยะแรกได้ทำการปลูกในรูปแบบ Tongya Plantation คือ การปลูกตามไร่ตามสวนของชาวบ้าน ทำให้ลักษณะของแปลงปลูกมีลักษณะเป็นหย่อม ๆ มีการกระจัดกระจายกันไปไม่ติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ ประกอบกับในปัจจุบันทางน้ำบางแห่งได้เปลี่ยนทิศทางไป ทำให้มีเส้นทางน้ำเกิดขึ้นใหม่มากมาย อีกทั้งไม้ในสวนป่าแม่คำได้รับการตัดสาขายาระยะออกไปเป็นจำนวนหลายครั้ง และถูกลักลอบตัดฟันไปจนทำให้สภาพของสวนป่าแม่คำบางแปลงหมดสภาพ (คือ ไม้ถูกตัดฟันไป บางส่วนแตกหน่อขึ้นมาใหม่ หรือมีสภาพเป็นป่าไผ่ มีไม้เหลืออยู่น้อยมากเป็นต้น) ทำให้เจ้าหน้าที่ของสวนป่าไม่สามารถชี้แนวเขตที่แท้จริงของสวนป่าบางแปลงได้อย่างชัดเจน

2. ปัญหาการลักลอบตัดไม้และขีดครองพื้นที่สวนป่า

ปัจจุบันปัญหาการลักลอบตัดไม้ในสวนป่าแม่ด้ายังคงมีต่อเนื่องอยู่เรื่อยมา เนื่องจากสวนป่าแม่ด้าได้ปลูกสร้างมาเป็นเวลานาน มีหมู่บ้านหลายหมู่บ้านล้อมรอบสวนป่า มีเส้นทางเข้าออกหลายเส้นทางไม้ที่ปลูกเป็นไม้สัก ซึ่งปัจจุบันมีขนาดของลำต้นเหมาะสมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ประกอบกับราคาไม้สักขณะนี้มีราคาสูงขึ้นทำให้สถานการณ์ลักลอบตัดไม้ในสวนป่าแม่ด้ายังคงมีต่อเนื่องเรื่อยมา ถึงแม้ว่าจะเบาบางลงไปมาก เมื่อเทียบกับในปีที่ผ่านมา จากสถิติผลการตรวจขีดจับกุมได้จำนวน 595 ราย ตรวจยึดได้ไม้สักท่อน จำนวน 19,566 ท่อน ปริมาตร 1,463.07 ลูกบาศก์เมตร ไม้สักแปรรูป จำนวน 68,334 ชิ้น/เหลี่ยม ปริมาตร 205.18 ลูกบาศก์เมตร ในปีงบประมาณ 2540 ตรวจพบการกระทำผิด 8 ราย ตรวจยึดได้ไม้สักท่อน จำนวน 156 ท่อน ปริมาตร 6.91 ลูกบาศก์เมตร ไม้สักแปรรูป จำนวน 681 ชิ้น/เหลี่ยม ปริมาตร 1.29 ลูกบาศก์เมตร จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์การลักลอบตัดไม้ในสวนป่าแม่ด้าเบาบางลงมาก เนื่องจากนายทุนจากต่างถิ่นไม่สามารถเข้าไปจ้างวานหรือลักลอบตัดฟันไม้ได้ แต่ปัญหาการลักลอบตัดไม้และการบุกรุกขีดถือครองครองพื้นที่ ของสวนป่าแม่ด้าก็ยังคงมีอยู่และอาจมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้น หากไม่ดำเนินการป้องกันหรือแก้ไขซึ่งปัญหาดังกล่าว ได้แก่

2.1 การลักลอบตัดฟันไม้เพื่อนำไปปลูกสร้าง หรือซ่อมแซมบ้านเรือนของชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงพื้นที่สวนป่า โดยชาวบ้านจะอาศัยจังหวะและสถานการณ์ที่เหมาะสม (เช่น เวลากลางคืน) หรือขณะที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ห่างไกลจากจุดที่จะกระทำความผิดของตนเอง ทำการเข้าไปตัดฟันไม้ เพียง 1 หรือ 2 ต้น แล้วชักลากแบบหามไปซุกซ่อนไว้และรอโอกาสแปรรูปเป็นไม้ฝาหรือไม้เหลี่ยม ใช้ประโยชน์สำหรับตนเองต่อไป ซึ่งการกระทำกันมากรายและบ่อยครั้งมากขึ้นก็จะทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อสวนป่าแม่ด้าได้ เพราะไม้ที่ถูกลักลอบตัดฟันในลักษณะนี้จะเป็นไม้ที่ต้นไมโตมากนัก สามารถแบกหามได้ด้วยแรงคน ซึ่งไม้ลักษณะดังกล่าวจะมีอยู่ทั่วไปทั่วพื้นที่ของสวนป่าแม่ด้า ทำให้ยากต่อการเฝ้าระวังรักษาเป็นอย่างมาก

2.2 การบุกรุกขีดครองพื้นที่สวนป่าที่หมดสภาพเพื่อทำการเกษตร จากข้อ 1 เมื่อไม้ในสวนป่าแม่ด้าถูกตัดฟันไปทำให้สวนป่าบางแปลงมีไม้เหลืออยู่น้อยหรือบางแปลงถูกตัดฟันไปหมดหรือบางแปลงมีสภาพเป็นป่าไผ่ ทำให้ราษฎรเข้าบุกรุกขีดถือทำกินประกอบกับนโยบายของรัฐในช่วงผ่านมานี้ไม่แน่นอน บางครั้งให้ชะลอการจับกุมผู้บุกรุก บางครั้งให้ผ่อนผันให้ราษฎรเข้าทำกินได้ จึงทำให้มีการเข้าบุกรุกขีดถือทำกินตลอดมา และจากสภาวะการทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำในปัจจุบันทำให้มีแรงงานที่ตกงานกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมมากขึ้น เมื่อไม่มีอาชีพในท้องถิ่นรองรับก็หันมาประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพต้องบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินทำกิน

3. มาตรการและแนวทางในการแก้ไขปัญหา

3.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับเรื่องพื้นที่ของสวนป่าแม่ต้า

3.1.1 ดำเนินการรังวัดหมายแนวเขตพื้นที่ของสวนป่าแม่ต้าแต่ละแปลงให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

3.1.2 จัดทำหลักเขตถาวรหมายแนวเขตพื้นที่ของสวนป่าทุกแปลงโดยจัดทำให้มั่นคงถาวรและสังเกตเห็นได้ชัด

3.1.3 จัดทำป้ายถาวรประกาศหรือแสดงพื้นที่สวนป่าแต่ละแปลงโดยจัดทำติดไว้ให้สังเกตเห็นได้ชัด

3.1.4 พื้นที่ในส่วนที่ราษฎรเข้าบุกรุก ถิ่นครอง ทำกินมาแล้วเป็นเวลานานซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ให้หมายแนวเขตที่ทำประโยชน์อยู่ให้ชัดเจนมิให้มีการบุกรุกเพิ่มเติมและให้อยู่อาศัยทำประโยชน์โดยอาจให้อยู่ในรูปวนเกษตร หรือขอเข้าทำประโยชน์ให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป

3.1.5 พื้นที่ที่ถูกบุกรุก ถิ่นครองที่ทำกินใหม่ ให้ผลักดันผู้บุกรุกออกจากพื้นที่แล้วจัดสรรงบประมาณดำเนินการปลูกฟื้นฟูสภาพป่าต่อไป

3.1.6 พื้นที่สวนป่าแปลงที่ถูกตัดฟันไม้ต้นเดิมออกไปและแตกหน่อขึ้นมาใหม่ ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณในการบำรุงรักษาเพื่อให้เจริญเติบโตได้ต่อไป

3.1.7 จัดเจ้าหน้าที่ออกลาดตระเวนตรวจตราอย่างสม่ำเสมอเพื่อมิให้ผู้มีการบุกรุกแผ้วถางใหม่ หากมีการบุกรุกแผ้วถางใหม่เกิดขึ้นให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด โดยประสานงานกับหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ พร.5 (แม่ต้าตอนใต้) และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าดำเนินการ

3.1.8 ประชาสัมพันธ์และประสานงานกับ องค์การบริหารส่วนตำบล ต้าผามอก อำเภอทอง จังหวัดแพร่ และ องค์การบริหารส่วนตำบล ไกล่เคียงและผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ตลอดจนราษฎรในพื้นที่และใกล้เคียง เพื่อปลูกจิตสำนึกให้มีความรู้สึกหวงแหนในทรัพยากรป่าไม้ และมีบทบาทร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาสวนป่าเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและประเทศชาติต่อไป

3.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับ การลักลอบตัดไม้ และขีตครองพื้นที่

3.2.1 แนะนำ ประชาสัมพันธ์ และปลูกฝังให้ชาวบ้านในพื้นที่และใกล้เคียง สวนป่าเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จากการนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนโดยใช้ไม้จากสวนป่า หรือไม้จากป่าธรรมชาติให้หันมาปลูกสร้างบ้านเรือนโดยอาศัยวัสดุปูนซีเมนต์และโครงสร้างเหล็ก บาน

ประตู้ไฟเบอร์แทนเป็นต้น หรือให้ชาวบ้านใช้ไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมายมาปลูกสร้างบ้านเรือนแทน และปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีความหวงแหนในทรัพยากรป่าไม้ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาสวนป่า เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและประเทศชาติ

3.2.2 ประกาศและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและโทษของการ กระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้เกิดความเข้าใจในข้อกฎหมาย และบทลงโทษที่จะได้รับจากการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้และเกรงกลัวต่อการกระทำ ความผิด

3.2.3 จัดเจ้าหน้าที่ออกลาดตระเวนตรวจตรา ป้องกันการลักลอบแผ้ว ถางและตัดไม้ในสวนป่า โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ พร.5 (แม่ต้าตอน ใต้) และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องออกลาดตระเวนตรวจตราในพื้นที่ ทั้งทางรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และเดินเท้า หากพบการกระทำผิดให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด

3.2.4 ประสานงานกับ อบต. ต้าผามอก อ.ลอง จ.แพร่ และ อบต. ไก่ลี้ เคียงให้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และช่วยกันสอดส่องดูแลหา ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ในพื้นที่ และร่วมกันดำเนินการแก้ไข ปัญหาต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติต่อไป

ตารางที่ 4.2 บัญชีแสดงการปลูกสร้างสวนป่าแม่ต้า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2485 จนถึงปัจจุบัน

ลำดับ แปลง ปี	ลำดับ แปลง ปลูก	แปลง ปี พ.ศ.	ชนิด ไม้ที่ ปลูก	ระยะ ปลูก (เมตร)	สถานที่ตั้งสวนป่า	เนื้อที่แปลง ปลูก (ไร่)	เนื้อที่รวม แต่ละแปลง ปี (ไร่)
1	1	2485	สัก	2×2	ห้วยแม่สาวกฝั่งซ้าย, ห้วยปู่ดี, ห้วยมะเขือ	550	550
2	2	2486	สัก	2×2	ห้วยผากลอง, ห้วยปู่พัง, ห้วย ม่วงขุน	300	300
3	3	2488	สัก	2×2	ห้วยอีลั่วะฝั่งซ้ายถึงห้วยจำรุง	350	350
4	4	2489	สัก	2×2	ห้วยผากลอง, ห้วยก๊อบข้าง	200	200
5	5	2491	สัก	2×2	หนองเปิดถึงห้วยมะถั่ว (ฝั่งขวา ห้วยแม่สาวก)	180	180
6	6	2492	สัก	2×2	ห้วยเคื่องจนถึงสบห้วยแม่สาวก	230	230
7	7	2493	สัก	2×2	ห้วยเหล็กจนถึงสบห้วยแม่สาวก	300	300
8	8	2494	สัก	2×2	ห้วยแม่สาวกจากวังนางถึงห้วย ผาหมี	275	275
9	9	2495	สัก	2×2	ห้วยบ่อทอง, ห้วยหินลับ	300	300
10	10	2496	สัก	2×2	ห้วยหินลับ, สบห้วยปางคำ, ห้วยผากลอง	400	400
11	11	2497	สัก	2×2	ห้วยม่วงชุม, ห้วยตุนุ่ย	700	700
12	12	2498	สัก	2×2	ห้วยผากลอง, ห้วยอีลั่วะ, ห้วยหอย	800	800
13	13	2499	สัก	2×2	ห้วยหลักยาง	700	700
14	14	2500	สัก	2×2	ห้วยจำม่วง, ห้วยหอย, ห้วยจำรุง	729	729
15	15	2501	สัก	2×2	ห้วยเขียง, ห้วยผาลาด	740	740
16	16	2502	สัก	2×2	ห้วยปางคูณหลวง	276	276
17	17	2503	สัก	2×2	ห้วยบ้านหล่ม, ห้วยม่วงชุม, ห้วยปู่พัง	300	300

ลำดับ แปลง ปี	ลำดับ แปลง ปลูก	แปลง ปี พ.ศ.	ชนิด ไม้ที่ ปลูก	ระยะ ปลูก (เมตร)	สถานที่ตั้งสวนป่า	เนื้อที่แปลง ปลูก (ไร่)	เนื้อที่รวม แต่ละแปลง ปี (ไร่)
18	18	2504	สัก	2×2	ห้วยน้ำจ้ำถึงผาหนองเป็ด, ห้วยเป็ด	500	500
19	19	2505	สัก	2×2	ห้วยหมาตาย, ห้วยชะแม้น, ห้วยแม่ทะลุ	500	500
20	20	2506	สัก	2×2	ห้วยอุ่มเขิน, ห้วยป่าป่าง	500	500
21	21	2507	สัก	2×2	ห้วยบ่อน้ำ, ห้วยโปรง, ห้วยเสียว	500	500
22	22	2508	สัก	2×2	ห้วยจ้ำค่า, ห้วยอิมบก, ห้วยชะนัค	500	500
23	23	2509	สัก	2×2	บ้านแพะลง ไปห้วยแม่สูตร	200	200
24	24	2510	สัก	2×2	ห้วยเจียง, ห้วยตูปหมูถึง ห้วยหมาตาย	500	500
25	25	2511/1	สัก	2×2	ห้วยจ้ำผาโค้ง	700	2,000
	26	2511/2	สัก	2×2	ห้วยปอย (ปากทางเข้า สำนักงาน)	1,000	
	27	2511/3	สัก	2×2	ห้วยหมาตาย	300	
26	28	2512/1	สัก	2×2	ขุนห้วยรินหลังสวนหิน	700	2,000
	29	2512/2	สัก	2×2	ห้วยปอย, ห้วยโป้(หลังสำนักงาน)	1,300	
27	30	2513/1	สัก	2×2	ห้วยผาเดียน	650	2,000
	31	2513/2	สัก	2×2	ห้วยจ้ำกระทิง, ห้วยง้าว	1,000	
	32	2513/3	สัก	2×2	หลังขวาม่อนกองหิน	350	
28	33	2514/1	สัก	2×2	ห้วยแม่ทะลุ	1,000	1,900
	34	2514/2	สัก	2×2	ห้วยแม่ปะ, ห้วยแม่ไฟ	300	
	35	2514/3	สัก	2×2	ห้วยปางคำ	600	
29	36	2515/1	สัก	2×2	ห้วยปางคำ	600	2,000
	37	2515/2	สัก	2×2	ห้วยคาค, ห้วยกิ้วคู	1,400	

ลำดับ แปลง ปี	ลำดับ แปลง ปลูก	แปลง ปี พ.ศ.	ชนิด ไม้ที่ ปลูก	ระยะ ปลูก (เมตร)	สถานที่ตั้งสวนป่า	เนื้อที่แปลง ปลูก (ไร่)	เนื้อที่รวม แต่ละแปลง ปี (ไร่)
30	38	2516/1	สัก	2×2	ห้วยปอยน้ำจ่า	400	2,000
	39	2516/2	สัก	2×2	สภห้วยแก้วตั้งตอนขุนทั้งหมด	1,600	
31	40	2517/1	สัก	2×2	ห้วยผาขวางทั้งหมดถึง ห้วยปูนก	1,100	2,00
	41	2517/2	สัก	2×2	ห้วยปางคำ	900	
32	42	2518/1	สัก	2×2	ห้วยจาม่วง, หลังสวนหิน	1,000	2,400
	43	2518/2	สัก	2×2	ห้วยผีปันน้ำ (หลังสำนักงาน)	1,400	
33	44	2519/1	สัก	2×2	ห้วยมะถั่ว	600	2,000
	45	2519/2	สัก	2×2	ห้วยช่อม	1,200	
	46	2519/3	สัก	2×2	ห้วยสวน	200	
34	47	2520/1	สัก	2×2	ห้วยปู่ตัน (หลังสถานีปรับปรุง เมล็ด ไม้ฯ)	600	2,000
	48	2520/2	สัก	2×2	บ้านอิม - บ้านแพะ	700	
	49	2520/3	สัก	2×2	ข้างทางบ้านนาสารถึงคอกน้อย	700	
35	50	2521/1	สัก	2×2	ห้วยน้อต, ห้วยหลุก, ห้วยปู่อ้าย	1,300	3,000
	51	2521/2	สัก	2×2	ห้วยผีปันน้ำ, ห้วยข่าร่า, ห้วยขอนแก่น	1,700	
36	52	2522/1	สัก	2×2	ขุนห้วยจ่าเกียง, ห้วยหอย	200	3,000
	53	2522/2	สัก	2×2	ห้วยแฮ้, ห้วยคอกช้าง (หลังบ้านนาสาร)	750	
	54	2522/3	สัก	2×2	ห้วยมะเขือ, ห้วยขามแก้ว	1,300	
	55	2522/4	สัก	2×2	ขุนห้วยแม่ทะลุ	750	
37	56	2523/1	สัก	3×4	ห้วยเกียงพา, ห้วยอ้งเลอ	1,000	2,000
	57	2523/2	สัก	3×4	ห้วยปอยน้ำจ่า	350	
	58	2523/3	สัก	3×4	ห้วยสาร (บ้านนาสาร)	650	

ลำดับ แปลง ปี	ลำดับ แปลง ปลูก	แปลง ปี พ.ศ.	ชนิด ไม้ที่ ปลูก	ระยะ ปลูก (เมตร)	สถานที่ตั้งสวนป่า	เนื้อที่แปลง ปลูก (ไร่)	เนื้อที่รวม แต่ละแปลง ปี (ไร่)
38	59	2524/1	สัก	3×4	ห้วยซ่อม	1,000	2,000
	60	2524/2	สัก	3×4	ห้วยจำเริญติดกับห้วยจำม่วง	600	
	61	2524/3	สัก	3×4	ห้วยสวน	400	
39	62	2525	สัก	3×4	ห้วยตบปุย	750	750
40	63	2526	สัก	3×4	ขุนห้วยแม่ทะลุ, ห้วยตบลิ, ห้วยหมาตาย	750	750
41	64	2527	สัก	2×4	ห้วยเค็ดตอนขุน	750	750
42	65	2528	สัก	2×4	ห้วยแม่สาวก, ห้วยผากับ	750	750
43	66	2529/1	สัก	2×4	ห้วยกูก, ห้วยฝิปันน้ำ	250	500
	67	2529/2	สัก	2×4	ห้วยแม่คำตรงข้ามห้วยเค็ดร้อน	250	
44	68	2530	สัก	2×4	ห้วยหลักสาม, ห้วยมะเขือ	500	500
45	69	2531	สัก	2×4	ห้วยมะเขือแ่งซ้ายถึงขุนห้วย	500	500
46	70	2532	สัก	2×4	ขุนห้วยอ้อย	350	350
47	71	2533	สัก	2×4	ห้วยคันฮัก, วังนาง	400	400
48	72	2534/1	สัก	4×4	ห้วยจำรุงแ่งซ้าย	100	1,600
	73	2534/2	สัก	4×4	ห้วยจำรุงแ่งขวา	700	
	74	2534/3	สัก	4×4	ห้วยจำสะเอ้าะ	300	
	75	2534/4	สัก	4×4	ห้วยอุ้นเย็น	500	
49	76	2535	สัก	4×4	ห้วยบ่อแ่อม	200	200
50	77	2536	สัก	4×4	ห้วยเหล็ก	250	250
51	78	2537	สัก, ประดู่, แดง, มะค่าฯ	4×4	แนวกันชนจากห้วยปอยถึง ห้วยแม่ทรายผง	400	400

รวม 51 แปลงปี (78 แปลงปลูก) เนื้อที่ 48,630 ไร่ (77.81 ตารางกิโลเมตร)

ที่มา : สำนักงานป่าไม้เขตแพร่

แต่จากการสัมภาษณ์เพื่อเข้าใจทัศนะของประชาชนในชุมชนที่ทำการศึกษา ส่วนใหญ่ให้คำตอบทำนองเดียวกันถึงผลของการปลูกป่าว่าปัจจุบัน แม้พื้นที่สวนป่าแม่ต้าจะมีพื้นที่แปลงปลูกอยู่ครบถ้วน แต่ไม้ที่ทางราชการปลูกนั้นยังคงเหลืออยู่ประมาณ 50% เท่านั้น อันแสดงถึงความล้มเหลวของทางราชการในการฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับฟื้นคืนสู่สภาพเดิม ทั้งนี้ได้ทุ่มเทงบประมาณอย่างมากมหาศาล ปัจจุบันสวนป่าได้จัดทำรั้วแนวเขตสวนป่า เพื่อแสดงให้ชาวบ้านรู้ว่าพื้นที่สวนป่า แต่จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทราบว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการแบ่งแยกไม่ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เกิดปัญหาในการเดินทางเข้าที่ทำกิน ที่ชาวบ้านเคยใช้อยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ชาวบ้านยังกล่าวอีกด้วยว่า ถ้าหากจะมีการลักลอบตัดไม้ในสวนป่ารั้วก็ไม่สามารเป็นสิ่งที่กีดขวางได้ อันแสดงถึงมาตรการที่ผิดพลาดของทางราชการ

เนื่องจากสวนป่าแม่ต้าเป็นสวนป่าที่ได้ดำเนินการปลูกสร้างมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและได้รับการตัดสายขยายระยะไปแล้วหลายครั้งนอกจากนี้ยังถูกลักลอบตัดไม้ในสวนป่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2528-2539 พบว่า สามารถตรวจยึด จับกุมดำเนินคดีได้จำนวน 595 ราย ตรวจยึด ไม้สักท่อน จำนวน 19,566 ท่อน ปริมาตร 1,463.07 ลูกบาศก์เมตร ไม้สักแปรรูป จำนวน 68,334 ชิ้น/เหลี่ยม ปริมาตร 205.18 ลูกบาศก์เมตร สำหรับผลการตรวจจับกุมในปีงบประมาณ 2540 ตรวจพบการกระทำผิด 8 ราย ตรวจยึด ไม้สักท่อน จำนวน 156 ท่อน ปริมาตร 6.91 ลูกบาศก์เมตร ไม้สักแปรรูป จำนวน 681 ชิ้น/เหลี่ยม ปริมาตร 1.29 ลูกบาศก์เมตร

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้สภาพของสวนป่าแม่ต้าบางแปลงหมดสภาพสวนป่า (หมายถึงไม้ที่ทางราชการปลูกไว้ ถูกลักลอบตัดฟันจนหมด มีส่วนที่เกิดจากการแตกหน่อหรือมีสภาพเป็นป่าไผ่หรือป่าธรรมชาติ) จากการสัมภาษณ์หัวหน้าสวนป่าแม่ต้า ทราบว่าในช่วงที่สถานะเศรษฐกิจตกต่ำระหว่างปี พ.ศ.2541 - 2542 มีการอพยพแรงงานจากเมืองกลับภูมิลำเนาเดิม ซึ่งแรงงานดังกล่าวมีความต้องการพื้นที่เพื่อทำการเกษตร จึงเกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่สวนป่า โดยพบว่า ในระหว่างปี พ.ศ.2541 - 2542 (มค.2541 - กพ.2542) ได้ตรวจพบการกระทำผิด โดยเฉพาะการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่สวนป่า จำนวน 8 ราย พื้นที่รวม 471 ไร่ ตรวจยึด ไม้สักท่อน 58 ท่อน ปริมาตร 3.45 ลูกบาศก์เมตร ไม้กระยาเลย จำนวน 17 ท่อน ปริมาตร 1.44 ลูกบาศก์เมตร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านให้ข้อมูลตรงกันว่า ลักษณะการลักลอบตัดไม้ในสวนป่าเริ่มดำเนินการภายหลังจากที่ไม้ที่อยู่ในป่าธรรมชาติหมดแล้ว ชาวบ้านขาดรายได้ ทำให้มีการลักลอบตัดไม้ในพื้นที่สวนป่าโดยมีนายทุนจากภายนอกท้องถิ่นเข้ามารับซื้อ เพื่อทำเฟอร์นิเจอร์ วงกบ ประตู หน้าต่าง จากการสอบถามข้อมูลทราบว่า ปัจจุบันต้นไม้ที่ทางราชการปลูกไว้ ถูกตัดไปเป็นจำนวนมาก โดยเหลืออยู่เฉพาะข้างทางและบริเวณที่ทำการสวนป่าเท่านั้น สำหรับสถานการณ์การบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่สวนป่า ชาวบ้านเล่าว่า เพิ่งมีเมื่อประมาณ 2 ปี ที่ผ่านมาเนื่องจาก

การอพยพกลับภูมิลำเนาเดิมของชาวบ้านที่เข้าไปทำงานในเมือง ทำให้พื้นที่ทำกินที่มีอยู่เดิม ไม่เพียงพอแล้ว จึงเกิดการบุกรุกพื้นที่สวนป่าดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านยังกล่าวอีกว่า ถ้าทางราชการยังไม่หามาตรการที่ได้ผลในระยะยาว วิกฤตการณ์การบุกรุกพื้นที่สวนป่าแม่คำ จะยังมีอยู่และคงจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน

4.2.3. ยุทธการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

หลังการให้สัมปทานทำไม้สิ้นสุดลง ได้มีนายทุนจากตัวจังหวัดแพร่ และอำเภอใกล้เคียงซึ่งเห็นว่าพื้นที่ป่าดงดิบผามอก ยังคงมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อยู่มาก โดยเฉพาะไม้สัก ซึ่งถือได้ว่าเป็นไม้ที่มีคุณภาพดี เหมาะสำหรับการทำสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ เครื่องครัว และเครื่องใช้ที่ทำจากไม้ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “โอ” ไม้ที่ใช้ทำ “โอ” ต้องเป็นไม้สักเท่านั้น จากการให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านทราบว่า ไม้ที่ใช้ทำโอ ต้องเป็นไม้ที่เปลาตรง ส่วนที่ใช้ได้จะต้องไม่แตก รวมทั้งส่วนที่เป็นตาไม้จะ 사용하지ไม่ได้เลย ไม้ทั้งต้นจะนำมาใช้ประโยชน์ทำโอได้ไม่ถึง 30% นับว่าเป็นการใช้ประโยชน์ไม้อย่างไม่คุ้มค่าประโยชน์

จากการสัมภาษณ์ กำนันตำบลผามอก ทราบว่า ไม้สักที่มีคุณภาพดีถูกกลุ่มนายทุนจ้างชาวบ้านตัดฟันจนเกือบหมดคงเหลือเฉพาะ ไม้ที่มีขนาดเล็ก ชาวบ้านต่างเห็นรถบรรทุกไม้เดือนซึ่งบรรทุก ไม้ออกจากตำบลผามอกเป็นประจำทุกวันซึ่งดำเนินการเป็นขบวนการ การจับกุมจากเจ้าหน้าที่ทางราชการเป็นเพียงการจับเพื่อการดำเนินคดีเท่านั้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งซึ่งเห็นนายทุนนำ ไม้ออกอยู่เป็นประจำออกจากชุมชนไปจึง เกิดความคิดในการนำไม้จากป่ามาสร้างบ้านเรือนด้วยความเกรงว่า ในอนาคตจะไม่มีไม้สำหรับใช้ก่อสร้างบ้านเรือน โดยไม้ที่ราษฎรนำมาปลูกสร้างบ้านเรือนมักนิยม ไม้ที่มีขนาดใหญ่เพื่อทำเสา ซึ่งต่อมาได้มีนายทุนอาศัยช่องว่างของกฎหมายป่าไม้ได้เข้ามาซื้อบ้านเรือนของชาวบ้านเพื่อนำไปแปรรูปและก่อสร้างที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดค่านิยมในการปลูกบ้านด้วยเสาไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก ซึ่งในอดีตจริง ๆ ความคิดดังกล่าวไม่มีในชุมชนนี้เลย หลังการตัด ไม้ลักษณะดี เพื่อทำ “โอ” ทำให้ไม้ที่มีลักษณะดีหมดไปจากป่าหรือที่เหลืออยู่ก็อยู่ไกล การเข้าไปทำไม้เป็นไปด้วยความยากลำบาก ประมาณปี พ.ศ.2525 ได้มีการจ้างชาวบ้านภายในชุมชนตำบลผามอกทำการตัดไม้เพื่อทำสิ่งประดิษฐ์ จำพวกวงกบ ประตู หน้าต่าง ตลอดจนเฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์จำพวกเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยนายทุนจากภายในจังหวัดและจากอำเภอสูงเม่น ได้ว่าจ้างให้ชาวบ้านตัดฟัน ไม้ ทั้งไม้สักและไม้กระยาเลย (ไม้ชนิดอื่นที่ไม่ใช่ไม้สัก) โดยลักษณะการตัดฟันจะตัดให้พอดีกับการใช้ทำสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ไม้เมตร” ขบวนการลักลอบตัดไม้ดังกล่าวมีทั้งการขนโดยรถบรรทุก และการใช้จักรยานบรรทุก ซึ่งเรียกขานกันทั่วไปว่า “มอดไม้” จากลักษณะการทำไม้ดังกล่าวเป็นไม้ที่มีขนาดเล็ก ขนส่งสะดวก และสามารถเข้าไปในพื้นที่ป่าได้ง่าย ทำให้การลักลอบตัดฟันไม้เป็นไปโดยสะดวก รถจักรยานจำนวน 6 คัน จะบรรทุกได้เท่ากับรถ

กระบะ 1 คันที่เคียว ไม้ในป่าที่เหลืออยู่จากการทำ “โอ” ถูกชาวบ้านตัดฟันส่งนายทุนจนหมดป่า สำหรับการป้องกันรักษาป่าโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่า ไม่สามารถต่อสู้กับขบวนการลักลอบตัดไม้โดยนายทุนได้ ซึ่งต่อมาได้ถูกกลืนเข้าร่วมมือกับขบวนการดังกล่าว จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านให้การว่า มีการขนไม้ออกจากตำบลท่าผามอกเป็นจำนวนมากในช่วงนี้ ซึ่งจากการตั้งคำถามของผู้ศึกษาถึงการแก้ไขปัญหาการลักลอบตัดไม้ ได้คำตอบที่น่าสนใจ กล่าวคือ “ถ้าไม่มีคนซื้อก็ไม่มีคนตัด” อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการตัดไม้ทำลายป่าสร้างอิทธิพลในการดำเนินงานจนหน่วยงานรับผิดชอบทั้งข้าราชการป่าไม้ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยอิสระ สืบเนื่องจากฝ่ายนายทุนค้าไม้ ได้ร่วมมือกับข้าราชการบางกลุ่มรวมถึงนักการเมืองและผู้นำท้องถิ่นบางคน ได้เข้าไปอยู่ในขบวนการนั้นด้วยจนทำให้ขบวนการค้าไม้เลื่อนในพื้นที่ตำบลท่าผามอกรวมทั้งในจังหวัดแพร่ กลายเป็นเรื่องปกติ โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างประสบปัญหาในเรื่องการประกอบอาชีพทางการเกษตร เนื่องจากขาดแคลนพื้นที่ทำกินด้วยปัจจัยเกื้อหนุนจากนายทุนผู้มีอำนาจ จึงทำให้การลักลอบตัดไม้กลายเป็นอาชีพที่คนส่วนใหญ่ในจังหวัดแพร่ ยึดถือเป็นอาชีพหลัก เพราะทำให้มีรายได้ที่แน่นอน ไม่ต้องลงทุน เพียงแต่ลงแรงงานเท่านั้น ซึ่งไม้เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในป่ารอบ ๆ ชุมชน

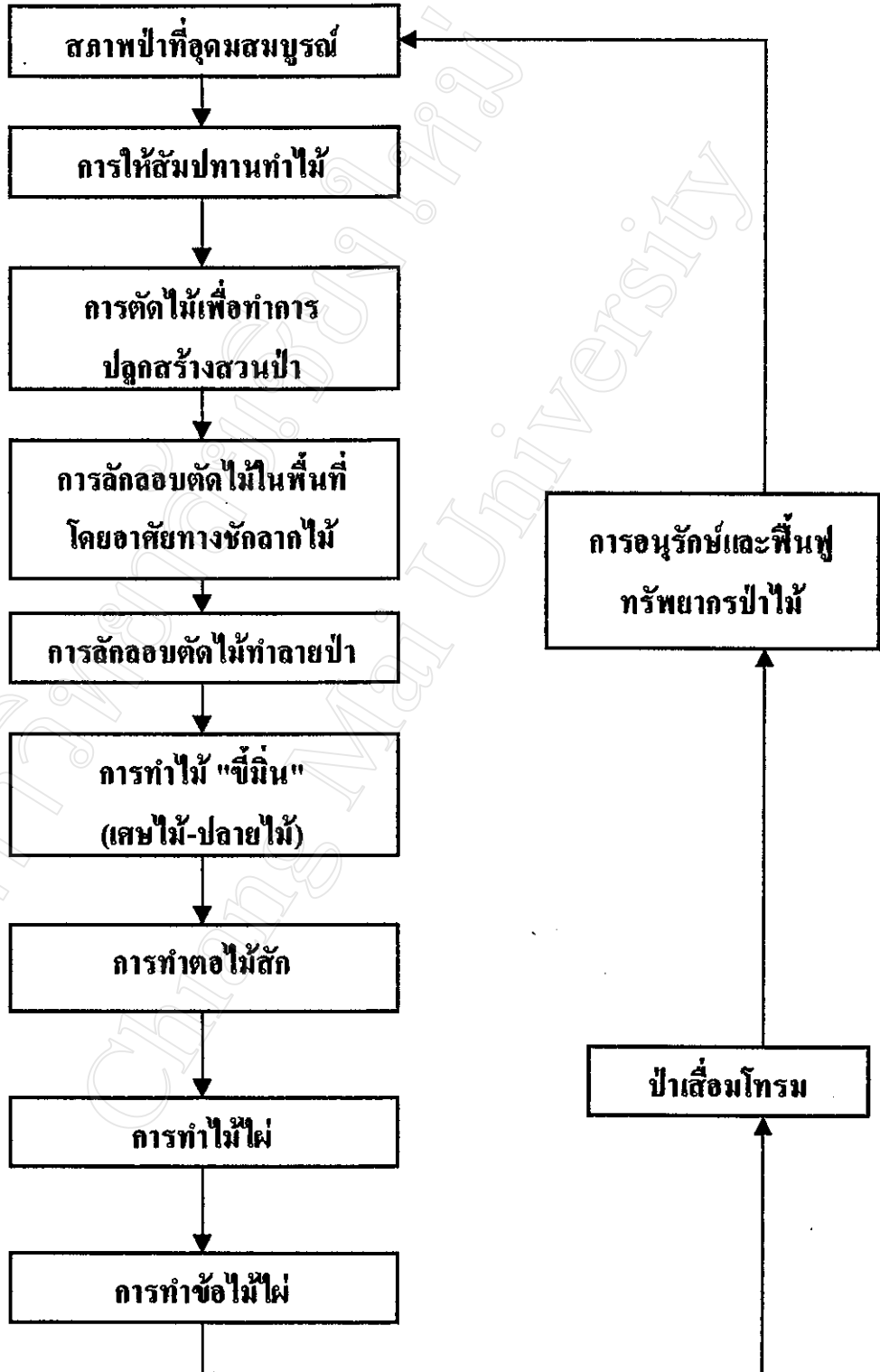
การลักลอบตัดไม้ในพื้นที่สวนป่าแม่คำในระยะแรก ทำในพื้นที่ที่ห่างไกลจากการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ แต่ในระยะหลังได้มีการทำไม้บริเวณข้างทางหลวงสายสอง - แพร่ ซึ่งถือเป็นการทำทนายอำนาจรัฐ แต่ถึงกระนั้นไม้ก็ยังถูกลักลอบตัดอยู่เป็นประจำ ขบวนการลักลอบตัดไม้ได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นการทำไม้ “จิมีน” ได้แก่การทำไม้จากเศษไม้-ปลายไม้โดยที่เหลือจากการถูกไฟไหม้ ไม้ดังกล่าวจะมีขนาดยาวประมาณ 1-2 เมตร โดยอาศัยช่องว่างของกฎหมายว่าเป็นการนำไปเพื่อใช้ทำฟืน ซึ่งข้อเท็จจริงเป็นการนำไปแปรรูปเพื่อทำเฟอร์นิเจอร์ นอกจากนี้ยังมีการตัดไม้ใหม่แล้วเผาไฟตบตาเจ้าหน้าที่ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างมากมาย

เมื่อเศษไม้ปลายไม้ถูกนำไปใช้ประโยชน์จนหมดป่า จึงเกิดการขาดแคลนไม้ ดังนั้นนายทุนจึงคิดที่จะหาไม้ป้อนโรงงานโดยการทำคอไม้ เนื่องจากไม่มีไม้ป้อนโรงงานป่าแก่ โดยไม้ป่าแก่ที่ทำจากคอไม้มีลวดลายที่สวยงามเป็นที่ต้องการของลูกค้า ทำให้การขุดคอไม้สักเพื่อนำไปทำป้าแก่เป็นไปโดยกว้างขวาง ซึ่งกว่าที่เจ้าหน้าที่จะรับทราบคอไม้ในพื้นที่ก็หมดจากป่าอันส่งผลอย่างมากต่อการฟื้นฟูป่าทรัพยากรป่าไม้ดังผู้เข้าร่วมสัมมนา กล่าวว่า “โดยปกติไม้สักเมื่อตัดต้นไปใช้ประโยชน์แล้วคอไม้ที่เหลืออยู่จะแตกหน่อ” และได้แสดงความหวังถึงอนาคตที่ป่าตำบลท่าผามอกที่ในอดีตเป็นแหล่ง ไม้สักที่มีคุณภาพดีของประเทศจะต้องกลายเป็นพื้นที่ปราศจาก ไม้สักถ้าหากไม่ร่วมมือกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าทรัพยากรป่าไม้

ขบวนการตัดไม้ทำลายป่ามิได้หยุดยั้งการทำต่อไม้ เนื่องจากความยากจนเมื่อคอไม้หมดและถูกกวัดขังจากเจ้าหน้าที่ จึงได้เปลี่ยนไปทำการตัดไม้ไผ่ เพื่อส่งขายท้องตลาดซึ่งพื้นที่ป่าตำบลคำผามอก เป็นพื้นที่ป่าเบญจพรรณที่อุดมสมบูรณ์ พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่นอกจากไม้สักและไม้กระยาเลยแล้วยังมีไม้ไผ่ที่สามารถนำมาเป็นสินค้าได้ ไม้ไผ่สามารถนำไปทำไม้เพื่อการก่อสร้าง ทำรั้ว ทำตอกไม้ รวมทั้งการจักสานต่าง ๆ จากคำบอกเล่าการจักตอกเพื่อใช้มัดสิ่งของต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยมีการส่งตอกมัดของไปขายถึงต่างจังหวัด ทำให้ไม้ไผ่ที่มีอยู่อย่างมากมายเริ่มขาดแคลน นอกจากนี้ยังมีการทำถ่านจากข้อไม้ไผ่ โดยมีนายทุนจากลำปางรับซื้อถ่านข้อไม้ไผ่เพื่อนำไปทำสารกรองน้ำซึ่งให้ราคาสูงเช่นกัน การเผาถ่านในระยะเริ่มแรกเป็นการนำข้อไม้ที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ไปเผา เนื่องจากได้ราคาดีได้มีการตัดแปลงถ่วงน้ำหนักสองร้อยลิตร เพื่อใช้เผาถ่านโดยการนำถ่านดังกล่าวเข้าไปเผาเพื่อทำถ่านข้อไม้ไผ่ในพื้นที่ป่า ทำให้พื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้หนานานชนิดถูกตัดฟันไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนา กล่าวถึงการละเลยของเจ้าหน้าที่ในการแก้ปัญหาว่าควรจะให้เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้านในชุมชนได้มีอาชีพที่สุจริตพอแก่การยังชีพ และผู้เข้าร่วมสัมมนายังมีความเป็นห่วงถึงอนาคตไม้ไผ่ที่เหลืออยู่ว่าจะมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นผู้ศึกษาขอเสนอวิวัฒนาการในการบุกเบิกทำลายป่าที่จัดทำเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

วิวัฒนาการในการบุกเบิกทำลายป่า ตำบลตำผามอก



4.3 ผลกระทบจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตำบลผามอก

ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ตำบลผามอกได้มีการพัฒนาการปลูกบุกทำลายโดยเริ่มต้นจากการให้สัมปทานทำไม้จนป่ามีสภาพเสื่อมโทรมจนรัฐบาลได้มีนโยบายในการปลูกป่า ซึ่งพื้นที่ปลูกป่าดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เคยอนุญาตให้ชาวบ้านทำการเกษตรในรูปแบบชาวไร่ (Tongya Plantation) จนในระยะสุดท้ายได้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าโดยชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งเกิดจากปัญหาในเรื่องการประกอบอาชีพเนื่องจากการขาดแคลนพื้นที่ทำกินอันนำมาซึ่งผลกระทบต่อชุมชนตำบลผามอกดังนี้

4.3.1 ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ตำบลผามอกในอดีตเป็นชุมชนที่มีไม้อุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะไม้สักจากพัฒนาการการบุกบุกทำลายป่าดังกล่าวข้างต้นส่งผลทำให้ในปัจจุบัน ไม้ที่เหลืออยู่ในป่าธรรมชาติมีเพียงไม้ขนาดเล็กที่แตกจากต้นไม้ที่ถูกตัดฟันไปแล้วทั้งสิ้น ไม้ใหญ่ที่เหลืออยู่มีเพียงพื้นที่ใกล้บริเวณราชการ ป่าชุมชนบางแห่ง เช่น ป่าช้าหรือบริเวณใกล้วัดเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านขาดแคลนไม้สำหรับนำไปก่อสร้างบ้านเรือน จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าในอดีตบ้านเรือนของชาวบ้านภายในชุมชนตำบลผามอกเกือบทุกหลังคาเรือนทำจากไม้สักแทบทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันจะพบบ้านที่ปลูกด้วยไม้สักเพียงส่วนน้อยเนื่องจากได้ขายบ้านเก่าเพื่อทำเฟอร์นิเจอร์และเครื่องใช้ต่าง ๆ บ้านของคนในชุมชนตำบลผามอกส่วนใหญ่ทำจากไม้กระยาเลย (ไม้อื่นที่ไม่ใช่ไม้สัก) นอกจากนี้ไม้ที่เคยหาได้ตามหัวไร่ปลายนา ก็ถูกตัดฟันไปจนหมดสิ้น การนำไม้เพื่อมาใช้ประโยชน์จึงต้องเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ที่ห่างไกลชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการต่อต้านจากชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกันโดยมีการห้ามการตัดไม้ข้ามเขตหมู่บ้านทั้งนี้ชาวบ้านต่างเห็นประโยชน์ในการสงวนรักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้สำหรับใช้สอยภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น ถ้าหากมีการตัดไม้ข้ามเขต เช่น ชาวบ้านเกียงพา เข้าไปตัดไม้ในเขตบ้านนารินถ้าชาวบ้านสืบทราบจะมีการรวมตัวเข้าไปขับไล่ หรือไม้ก็จะแจ้งเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการจับกุม

ในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติคอกผากล่องซึ่งได้ทำการสำรวจเพื่อเตรียมการประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2533 พื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่คำฝางชัยมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 180 ตารางกิโลเมตร หรือ 112,500 ไร่ โดยพื้นที่อุทยานฯ อยู่ติดกับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านตำบลผามอก จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติคอกผากล่องทราบว่า การลักลอบตัดไม้ในพื้นที่อุทยานฯ ยังคงมีอยู่โดยจะเป็นการลักลอบตัดฟันเฉพาะไม้เท่านั้น โดยในระยะที่ผ่านมา การบุกบุกเพื่อครอบครองพื้นที่มีเป็นส่วนน้อยเท่านั้น การลักลอบตัดไม้จะอาศัยในเวลากลางคืนทำให้ยากต่อการ จับกุมดำเนินคดีแต่จากสถิติการตัดไม้ทำลายป่าในปี พ.ศ. 2540 ดำเนินจับกุมได้ผู้ต้องหาจำนวน 8 ราย ตรวจยึด ไม้สักท่อนจำนวน 156 ท่อน ปริมาตร 6.91 ลูก

บาศก์เมตร ไม้สักแปรรูป 681 ชิ้น/เหลี่ยม ปริมาตร 1.29 ลูกบาศก์เมตร จากการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่ทราบว่า การเข้าไปตัดไม้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในปัจจุบันเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เนื่องจากการเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต้องหลบซ่อนและขนไม้ในเวลากลางคืน หรือตอนที่ปลอดเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังมีการจัดเวรยาม และมีการส่งสัญญาณให้ผู้ตัดไม้ได้รับทราบเพื่อหลบหนี นอกจากนี้รายได้ที่ในอดีตเคยได้รับเป็นเงินจำนวนหลายร้อยบาทต่อวันในอดีต แต่ในปัจจุบันมีรายได้ลดลงส่งผลทำให้อาชีพตัดไม้ที่เคยมีอยู่ทุกชุมชนลดน้อยลงโดยบางส่วนได้หันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้างภายในตัวจังหวัด หรือทำการเกษตร อาทิ การปลูกข้าวโพด ถั่ว และทำนา เป็นต้น

ผลที่ตามมาอีกประการหนึ่งในการที่ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายส่งผลให้สัตว์ป่าที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ตำบลคำผามอก เช่น เก้ง กวาง หมูป่า ไก่ป่า และนก ที่เคยพบในพื้นที่ป่าและชาวบ้านในพื้นที่ใช้ล่าเพื่อการยังชีพ ได้ลดน้อยลงจนหาดูได้ยาก จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสบ้านน้ำรินว่า “เก้ง หมูป่า ไก่ป่า แต่ก่อนไม่ต้องไปหาไกล ออกจากหมู่บ้านเดียวเดียว ก็หาได้มากินกัน แต่เดี๋ยวนี้หายากมาก เดี่ยวนี้เด็กๆ ในหมู่บ้านไม่รู้ว่เก้งตัวเป็นยังงั้ เคยเห็นแต่รูป”

4.3.2 ทรัพยากรดิน

ผลกระทบจากการบุกรุกทำลายป่าทำให้เกิดการกัดเซาะพังทลายของดิน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ทำกินของชาวบ้านลดลง จากการสัมภาษณ์ทราบว่า ผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านลดน้อยลงทุกปี จากเดิมเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2520 การทำนาเคยได้ผลผลิตประมาณ 60 ถัง/ไร่ หรือประมาณ 600 กิโลกรัม/ไร่ จนกระทั่งในปีก่อนๆ (ประมาณปี พ.ศ. 2535 – 2540) ผลผลิตข้าวเก็บเกี่ยวได้ 40 ถัง/ไร่ ทำให้ต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ซึ่งปุ๋ยเคมีนั้นมีราคาแพง อีกทั้งชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการใส่ปุ๋ยเคมีทำให้บางครั้งต้องเสียเงินไปโดยไม่จำเป็น แต่ในปัจจุบันเกษตรกรอำเภอได้แนะนำข้าวเหนียวพันธุ์ใหม่คือ พันธุ์ กข10 จากการเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตจำนวน 50 ถัง/ไร่ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็หันมาปลูกข้าวพันธุ์นี้เป็นจำนวนมาก จากการสอบถามชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านที่ศึกษาพบว่า ในการทำนา และการปลูกถั่วเหลืองมีการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฮอร์โมนและสารเคมีต่างๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น ซึ่งชาวบ้านให้สารเคมีถึงเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพดินที่เสื่อมลง และจากการสอบถามเกษตรกรที่ปลูกผักกาดเขียวทราบว่าในระยะแรกๆที่มีการนำผักกาดเขียวมาปลูกสามารถเจริญเติบโตได้ดี มีน้ำหนัก ขายได้ราคาดี โดยไม่ต้องใส่ปุ๋ยแต่อย่างใด แต่ต่อมาในระยะหลังๆ10กว่าปีมานี้ผลผลิตเริ่มลดลง จึงมีการใส่ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิต ปุ๋ย1กระสอบต่อพื้นที่1ไร่ นอกจากนี้ยาฆ่าแมลงต่างๆนั้นับว่ามีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้งที่มีโรคแมลงระบาดอย่างหนัก การปลูกพืชเพียงชนิดเดียวก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการกัดเซาะพังทลายของดิน ในพื้นที่นี้เวลาฝนตกจะทำให้อัตรา

การพังทลายของดินมีมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อพื้นที่นาที่อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งพบว่ามีทรายไหลเข้ามาทุกปีบางแปลงไม่สามารถทำนาได้

การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตรเป็นไปอย่างเข้มข้นจากการเข้าไปสังเกตในพื้นที่ทำกินของเกษตรกรพบว่าลักษณะดินมีความเป็นกรดสูง ความสามารถในการซึมน้ำมีน้อย ในฤดูฝนจะมีการกัดเซาะพังทลายของหน้าดินในอัตราสูง ในฤดูแล้งที่ดินทำกินโดยเฉพาะที่นาแตกกระแหง อีกทั้งพบสารเคมีตกค้างในดินและซึมลงสู่แหล่งน้ำทำให้สัตว์น้ำลดจำนวนลง บางชนิดก็สูญพันธุ์ อีกทั้งพบว่าเกษตรกรนิยมกำจัดวัชพืชด้วยการเผาในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาไฟลุกลามเข้าพื้นที่ป่าไม้อีกด้วย

4.3.3. ทรัพยากรน้ำ

จากเดิมที่มีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ส่งผลให้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ตำบลคำผามอก อุดมสมบูรณ์ตามไปด้วย ปัจจุบันจากการสังเกตในพื้นที่พบว่าน้ำในลำห้วยเกือบทุกลำห้วยในพื้นที่ตำบลคำผามอกได้แก่ ห้วยแม่คำ ห้วยเก็งพา และห้วยน้ำรินมีน้ำในลำห้วยน้อยมาก สำหรับในลำห้วยสาขาไม่มีน้ำเหลืออยู่เลย จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่พบว่าน้ำในลำห้วยต่าง ๆ ลดลงทุกปี จาก ลำบอกลำของผู้อาวุโสบ้านเก็งพา ทรายว่าระดับน้ำได้ดินลดลง 50 เซนติเมตรทุกปี โดยสังเกตจากการขุดบ่อน้ำใช้ที่เคยขุดลึก 6 เมตรจึงจะพบน้ำในปีก่อน แต่ในปีนี้ต้องขุดลึกถึง 6.50 เมตรจึงจะพบน้ำ ซึ่งชาวบ้านดังกล่าวได้ให้ความเห็นว่าที่ระดับน้ำได้ดินลคมีสาเหตุมาจากการที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายนั่นเอง

ผลจากการที่ทรัพยากรน้ำมีจำนวนลดน้อยลงในฤดูแล้งและในฤดูฝนจะเกิดน้ำป่าไหลหลากทำความเสียหายแก่ชาวบ้านในชุมชนทุกปี น้ำที่ไหลหลากจะพัดพาเศษกิ่งไม้คอไม้ทำให้บ้านเรือนของชาวบ้านที่ปลูกอยู่ริมลำห้วยได้รับความเสียหายนอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการที่น้ำป่าไหลหลากที่สำคัญอีกคือ น้ำจะพัดพาเอาทรายจากบนภูเขาเข้าแปลงนาทำให้พื้นที่นาเพาะปลูกพืชไม่ได้รับการขนทรายออกจากพื้นที่นาเป็นไปด้วยความยากลำบากและเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก

ในปัจจุบันจากการสังเกตพบว่าชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาได้หันมาทำการเกษตรมากขึ้น เช่น ปลูกมะเขือม่วงเพื่อส่งโรงงาน มีการทำนาปรัง เพราะการทำนาปีในฤดูที่ผ่านมาไม่ได้ผลส่งผลให้มีการสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่ทางราชการสร้างไว้ให้มาใช้ประโยชน์ โดยอาจทำให้ในปีนี้ผลผลิตที่ชาวบ้านหวังไว้ว่าจะได้ผลได้รับความเสียหายได้ ถ้าฝนไม่ตกลงมาในช่วงฤดูแล้งนี้ ซึ่งชาวบ้านต่างกล่าวว่าความยากลำบากได้มาเยือนตนเองในปัจจุบันนี้เกิดจากการบุกรุกทำลายป่านั่นเอง

อีกประการหนึ่งผลกระทบจากการที่ปริมาณผลผลิตเพื่อการอุปโภคบริโภคลดลงส่งผลโดยตรงกับจำนวนสัตว์น้ำที่ชาวบ้านภายในชุมชนเคยอาศัยจับสัตว์น้ำดังกล่าวมาใช้ในการประกอบอาหาร สัตว์น้ำที่เคยพบในลำห้วยต่าง ๆ ได้แก่ ปลา ปู และกุ้ง ที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ไปจนถึงพบว่าสัตว์น้ำดังกล่าวได้ลดจำนวนลงจนถึงขั้นวิกฤตจากคำบอกเล่าทราบว่าในอดีตในลำห้วยต่าง ๆ ชาวบ้านเวลากลับจากการทำนา ทำสวน ทำไร่ ก็จะพากันหาสัตว์น้ำในลำห้วย เพื่อนำกลับบ้านมาประกอบอาหาร แต่ปัจจุบันจำนวนของประชากรเพิ่มมากขึ้นการจับสัตว์น้ำมีรูปแบบใหม่ เช่น การใช้ยาเบื่อ หรือใช้แกสเพื่อการจับปู ส่งผลให้จำนวนสัตว์น้ำที่มีอยู่ลดลงอย่างมากทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ยากจนอยู่แล้วได้รับผลกระทบมากยิ่งขึ้น

4.3.4 อังคม

จากการศึกษาในพื้นที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้เปลี่ยนแปลง คือ เดิมจากการใช้ทรัพยากรที่มีเหตุผลภายใต้ประเพณี โดยคำนึงถึงความเหมาะสมไม่รุนแรงและมีการเคารพบูชาซึ่งแสดงออกโดยวิธีการเลี้ยงผีบ้านผีป่า แต่ในปัจจุบันได้ถูกเปลี่ยนแปลงให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการใช้ทรัพยากร โดยเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้า หรือในเชิงการค้าที่มองเห็นความจำเป็นในการยังชีพของตนเป็นหลักยึดติดกับวัตถุสิ่งของ จากเดิมที่เคยอยู่ในระบบเครือญาติกลายเป็นการเห็นแก่ตัว มีการนำทรัพยากรมาใช้โดยไม่คำนึงถึงความสูญเสียทรัพยากรคือเมื่อมีการผลิตมากก็ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า เมื่อชุมชนเข้าสู่ระบบทุนนิยม ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวบ้านอย่างชัดเจน

เมื่อชาวบ้านต้องสูญเสียที่ดินจากการจัดการทรัพยากรของรัฐ ส่งผลกระทบให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือการพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ ทำให้ประเพณีที่เคยเป็นจุดยึดโครงสร้างของสังคมสูญหายไป การรับจ้างแรงงานของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นลักษณะแลกเปลี่ยนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากข้อจำกัดเกี่ยวกับแรงงาน ต่อมาเมื่อเกิดแรงงานอพยพเข้าเมืองหลวงจึงทำให้เกิดการจ้างงานจากแหล่งอื่น ซึ่งทำให้ต้นทุนเพิ่มสูงขึ้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตที่ต้องลงทุนและหาซื้อปัจจัยการผลิตด้วยเงิน แม้แต่แรงงานก็ต้องเปลี่ยนไปเป็นการจ้างงานทั้งสิ้น ใครมีความสามารถก็อยู่ในกระแสการผลิตได้

ผลกระทบที่มีต่อบุคคลและครอบครัว ซึ่งโครงสร้างครอบครัวได้เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดเจนจากการที่ได้รับผลกระทบของการลดลงของพื้นที่ป่า จากเดิมที่เคยเป็นครอบครัวขยายญาติพี่น้องพ่อแม่เดียวกันจะอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน ซึ่งในบางครอบครัว 1 หลังคาเรือนมีผู้อาศัย 2-3 ครอบครัว การปลูกบ้านเรือนจะสร้างอยู่ในบริเวณที่ว่างในพื้นที่ของพ่อแม่ เพื่อรองรับการขยายตัวของคนในครอบครัว แต่ความสัมพันธ์ชั้นเครือญาติโดยเฉพาะพี่น้องคงมีอยู่ให้เห็น ซึ่งเห็นได้จาก

การร่วมวงกินข้าวกับญาติพี่น้อง ซึ่งเมื่อใครได้ผักได้ปลาหรือของป่าก็จะมาทำกับข้าวกันกิน มีการไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันแต่เมื่อพื้นที่ป่าลดลงจนทำให้การดำรงชีวิตและการยังชีพลำบากขึ้น จึงต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น หรือ ไปขายแรงงานในเมืองหลวง ทำให้แต่ละคนไม่มีเวลาที่จะไปมาหาสู่ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำมาหากิน บางคนไปอยู่ในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งต้องเสี่ยงกับปัญหามลพิษ ทำให้เสียสุขภาพและเงินทอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นหนุ่มสาว การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของผู้ที่เป็นพ่อแม่ ก็จะมีเวลาให้กับลูกและครอบครัวน้อยลง สถาบันครอบครัวจึงไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้เด็กได้อีก และความสัมพันธ์ของเครือญาติแบบครอบครัวขยายก็ค่อยๆ หายไป จนถึงปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีโครงสร้างเครือญาติแบบหลวมๆ จากภาพที่คนในชุมชนเคยชินกับการพบปะพูดคุยของญาติพี่น้อง ร่วมวงกินข้าวก็ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวบ้านใครบ้านมัน พบคำติดทิวี ฟังวิทยุ สังคมเปลี่ยนไปเป็นสังคมที่รับเอาสื่อจากภายนอก มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กให้เปลี่ยนไป ตามสื่อตามกระแส ทำให้เด็กในชุมชนไม่เชื่อฟังสถาบันครอบครัว แต่จะถูกชักจูงจากสื่อและเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ เช่นการเที่ยวเตร่ และการแต่งกายเลียนแบบแฟชั่น

สำหรับกิจกรรมทางสังคมของชุมชน เช่น งานประจำปีของชุมชน ของวัด การช่วยงานบุญและงานศพอย่างเข้มแข็งไม่รู้จักเหนียวได้ลดน้อยลง เนื่องจากสภาวะการดิ้นรนต่อสู้ทางเศรษฐกิจของครอบครัวในการหารายได้ให้พอเพียงกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นมาก เนื่องจากทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ไม่สามารถทำการเกษตรให้ได้ผล การจัดงานประจำปีแต่ละครั้งก็มีคนไปร่วมน้อย จะเห็นเพียงผู้สูงอายุ งานรื่นเริงที่เคยจัดร่วมกับการทำบุญเพื่อหารายได้ให้สาธุระประโยชน์ ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น กิจกรรมทางสังคมที่เสริมความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนต้องมีการเร่งแก้ปัญหา

และในเรื่องของปัญหาความขัดแย้ง เนื่องจากพื้นที่ป่าลดลงทำให้ปริมาณน้ำจากต้นน้ำลำธารของลำห้วยต่างๆ ได้แก่ ลำห้วยแม่ต้า ลำห้วยปอย ลำห้วยน้ำรินและลำห้วยเก็งพาลลดลง อีกทั้งปัญหาเรื่องที่ชาวบ้านเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้ปริมาณน้ำที่ต้องการใช้มีปริมาณไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ แต่เหตุการณ์นี้ก็สามารถจัดการได้ในเวลาต่อมา เมื่อชาวบ้านได้ตั้งกรรมการเกี่ยวกับการแบ่งปันน้ำ แต่ถ้าในอนาคตเกิดสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงไปมากกว่านี้ ก็อาจจะเป็นปัญหาขาดแคลนน้ำจนเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนอย่างแน่นอนจากผลกระทบต่างๆที่ได้รับจากการลดลงของพื้นที่ป่า กล่าวโดยสรุปคือ ทำให้ระบบเครือญาติ สถาบันครอบครัวและกลไกทางสังคมภายในชุมชน ไม่มีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชน จนในที่สุดกลายเป็นชุมชนที่เปราะบางและเสี่ยงต่อการแตกสลายทั้งนี้ เนื่องมาจากการเสื่อมถอยของกลไกภายในชุมชนที่แน่นแฟ้นและคนในชุมชนพึ่งพิงปัจจัยต่างๆ ภายนอกชุมชนมากเกินไป

4.3.5 วิถีชีวิต

การดำเนินชีวิตแต่ละวันของชาวบ้านในตำบลตำบอมอกที่ทำนาทำไร่ เมื่อถึงฤดูทำนาก็จะตื่นแต่เช้า เตรียมข้าวปลา อาหาร น้ำพริก ผักต้ม เพื่อนำติดตัวไปกินสำหรับมือเช้าและมือกลางวัน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่กินอาหารเช้าที่บ้าน จะไปกินตามท้องนาหรือในป่า หลังจากกินข้าวกลางวันแล้วประมาณตอนบ่ายๆก่อนกลับบ้านก็จะทำการเก็บผักหาของป่าหรือถ้ำเป็นบริเวณริมห้วยหรือท้องนา ก็จะหาปู หาปลา เพื่อนำมาทำอาหารสำหรับตอนเย็น เมื่อเดินทางกลับบ้าน ก็จะเดินลัดเลาะไปตามหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วเดินไปเป็นกลุ่ม พูดคุยถึงอาหารมื้อเย็นและภาระกิจในวันถัดไป เมื่อเดินผ่านบ้านใครก็ตะโกนทักทาย เพราะรู้จักกันทั้งหมู่บ้านทั้งบ้าน บางครั้งได้ของป่าเป็นสัตว์ใหญ่หรือเห็ดจำนวนมากๆ ก็จะนำมาขายที่กาดแลง เพื่อผู้ที่ต้องการอาหารแต่ไม่สามารถเก็บหาได้ซึ่งเป็นการอุดหนุนซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

ปัจจุบันเนื่องจากได้รับผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่ป่าส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน จากพื้นที่ป่าไม้บริเวณชุมชนที่เคยอยู่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน เก็บเห็ด หาหน่อ ไม้เมื่อถึงฤดูหรือเข้าป่าล่าสัตว์ในฤดูแล้ง กระทั่งชาสมุนไพรก็หาได้จากป่าในชุมชนนี้เอง แต่ในปัจจุบันชาวบ้านไม่สามารถดำเนินชีวิตได้เหมือนแต่ก่อน พื้นที่ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ลดลงอย่างมาก ประกอบกับพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ก็เป็นป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านไม่สามารถเข้าพื้นที่ป่าได้เหมือนแต่ก่อน เพราะเกรงกลัวอำนาจรัฐ เกิดความไม่มั่นคงในชีวิต จากชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย จากการทำมาหากินในท้องถิ่นก็เปลี่ยนไป เมื่อก่อนนี้อาจจะกินปู กินปลาก็ไปจับ ไปหาในแหล่งน้ำมากินกันชีวิตก็ไม่ลำบาก แต่หลังจากที่ป่าลดน้อยลงน้ำก็แห้งหาย บางครั้งก็แทบไม่มีน้ำกินเลยในฤดูแล้ง จำนวนสัตว์น้ำก็ลดน้อยลง บางชนิดสูญพันธุ์ไปเลย สาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนสัตว์น้ำลดลง การใช้ยาฆ่าแมลงและสารกำจัดวัชพืชยังส่งผลกระทบต่อดินและน้ำอีกด้วย ชาวบ้านคนหนึ่งกล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ กินแต่ปลากระป๋อง” เพราะคูเป็นเรื่องง่ายต่อการแสวงหาโปรตีนจากปลา

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวบ้านในชุมชนอีกอย่างหนึ่งก็คือ การพักผ่อนหย่อนใจ หลังจากเสร็จงานเสร็จการ ชาวบ้านไม่ค่อยมีโอกาสที่จะมาจับกลุ่มคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตามสถานที่ชุมชนในหมู่บ้าน เพราะไม่ค่อยมีเวลา ส่วนใหญ่จะเฝ้าอยู่หน้าจอโทรทัศน์ และฟังเพลง จากวิทยุเสียงเป็นส่วนใหญ่ ในบางครั้งงานบุญเอาแรงจึงไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน ทุกคนมุ่งแต่จะทำมาหากิน เก็บเงิน เก็บทอง บางครั้งก็ไปซื้อของฟุ่มเฟือย ตามกระแสซึ่ง เกินความจำเป็น ที่ดินก็เป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต เมื่อก่อนการจะได้ที่ดินมาก็ไปบุกป่าดงก็สามารถเป็น

เจ้าของที่ดินได้ แต่ปัจจุบันการจะมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมายต้องทำการผลิต ถึงจะมีสิทธิ์ครอบครองที่ดินได้ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินเนื่องจากมีปัญหาในเรื่องที่ดินของรัฐ ก็จะมีอาชีพรับจ้างในท้องถิ่นหรือไปขายแรงงานนอกพื้นที่ เปลี่ยนไปใช้ชีวิตในเมืองหลวง ซึ่งบางครั้งการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดช่วงไป และหายไปในที่สุด

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน โดยการนำผู้ที่มีศักยภาพในการแสดงความคิดเห็นของชุมชนที่ได้คัดเลือกเพื่อเป็นประชากรตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ ทำให้รับทราบถึงความต้องการของชุมชนในตำบลคำผามอกในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ดังนี้

4.4 ความต้องการของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

4.4.1 การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

การเปิดเวทีสัมมนาชาวบ้านในหมู่บ้าน ได้แก่ 1. บ้านเกียงพา 2. บ้านน้ำริน 3. บ้านปง ผู้เข้าร่วมสัมมนามีความเห็นตรงกันว่าสถานะวิกฤตทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ที่ประสบในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากการที่ป่ารอบ ๆ ชุมชนถูกบุกรุกทำลายโดยจากชาวบ้านภายในชุมชนเองและจากภายนอกชุมชน และต่างเห็นพ้องต้องกันว่าถ้าหากปล่อยให้มีการบุกรุกทำลายป่าบริเวณรอบชุมชนผลกระทบจะตกแก่ชุมชนและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในการสัมมนาดังกล่าวชาวบ้านบางคนได้กล่าวถึงความหย่อนยานของเจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายป่าไม้ที่ปล่อยให้มีการบุกรุกทำลายป่าได้ และว่าจ้างชาวบ้านในท้องถิ่นตัดไม้ทำลายป่าว่า "ถ้าไม่มีคนซื้อ ก็จะไม่มีการตัด" โดยกล่าวถึงการรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ปล่อยให้มีการขนไม้ซึ่งเป็นของที่มีขนาดใหญ่สามารถตรวจพบได้ง่ายแต่มีการเก็บ "ค่าคิว" เพื่อให้ขายสามารถนำไม้ออกจากพื้นที่ป่าได้ ซึ่งชาวบ้านที่อยู่ใกล้ชิดป่าเมื่อเห็นบุคคลอื่นนำไม้ที่ตนเองดูแลรักษาไว้ไปใช้ประโยชน์ได้จึงเกรงว่า ไม้ที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนจะไม่มีใช้ในอนาคตจึงได้เข้าไปตัดไม้ในป่าเพื่อใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยโดยลักษณะบ้านพักอาศัยจะก่อสร้างแบบง่าย ๆ ทำจากเสาไม้ขนาดใหญ่และส่งผลให้มีการดำเนินการปลูกบ้านในลักษณะดังกล่าวมากยิ่งขึ้นเมื่อมีนายทุนเข้าไปซื้อบ้านเรือนเก่าในราคาสูง โดยอาศัยช่องว่างของกฎหมาย

ในปัจจุบันจากการสัมมนาเวทีชาวบ้านทำให้รับทราบถึงความตระหนักถึงผลกระทบจากการตัดไม้ทำลายป่าโดยแต่ละชุมชนเริ่มมีการแบ่งปันเขตแดนห้ามการตัดไม้ข้ามเขต และที่บ้านเกียงพาได้พัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบของป่าชุมชนดั้งเดิม ได้แก่ ป่าช้า โดยชาวบ้านได้รวมตัวกันกันพื้นที่ไว้เป็นที่สาธารณะของหมู่บ้านเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นแหล่ง ไม้ใช้สอยสำหรับชุมชน ซึ่งชาวบ้านบ้านเกียงพาได้ร่วมกันออกกฎระเบียบ ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านเกียงพามีพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนี้ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ 4 หมู่บ้านเป็นผู้ดูแลรักษาโดยมีกฎดังนี้

1. หากมีการประกอบพิธีทางศาสนา ฌาปนกิจจะเก็บค่าบำรุงรายละเอียด 100 บาทเพื่อใช้ซ่อมแซมรักษาสิ่งก่อสร้าง

2. การบำรุงรักษาแผ้วถางวัชพืช และการควบคุมไฟป่าชุมชนมีการดำเนินการปีละ 1 ครั้ง (ทุกวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี) และมีการเก็บเงินครอบครัวละ 10 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย

3. ห้ามมิให้ตัดไม้ในบริเวณป่าชุมชน และเก็บหาของป่าทุกชนิดนอกจากนี้รอบ ๆ สำนักสงฆ์คอยแก้วยังมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชนมีการแผ้วถางวัชพืช ดูแลป้องกันไฟ มีการปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งชุมชนบริเวณใกล้เคียงได้เข้าไปมีส่วนร่วมทำให้ปัจจุบันสภาพป่าบริเวณสำนักสงฆ์คอยแก้ว ได้ฟื้นฟูสภาพเป็นป่าที่มีลูก ไม้จำนวนมากซึ่งคาดว่าจะกลายเป็นป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ต่อไป

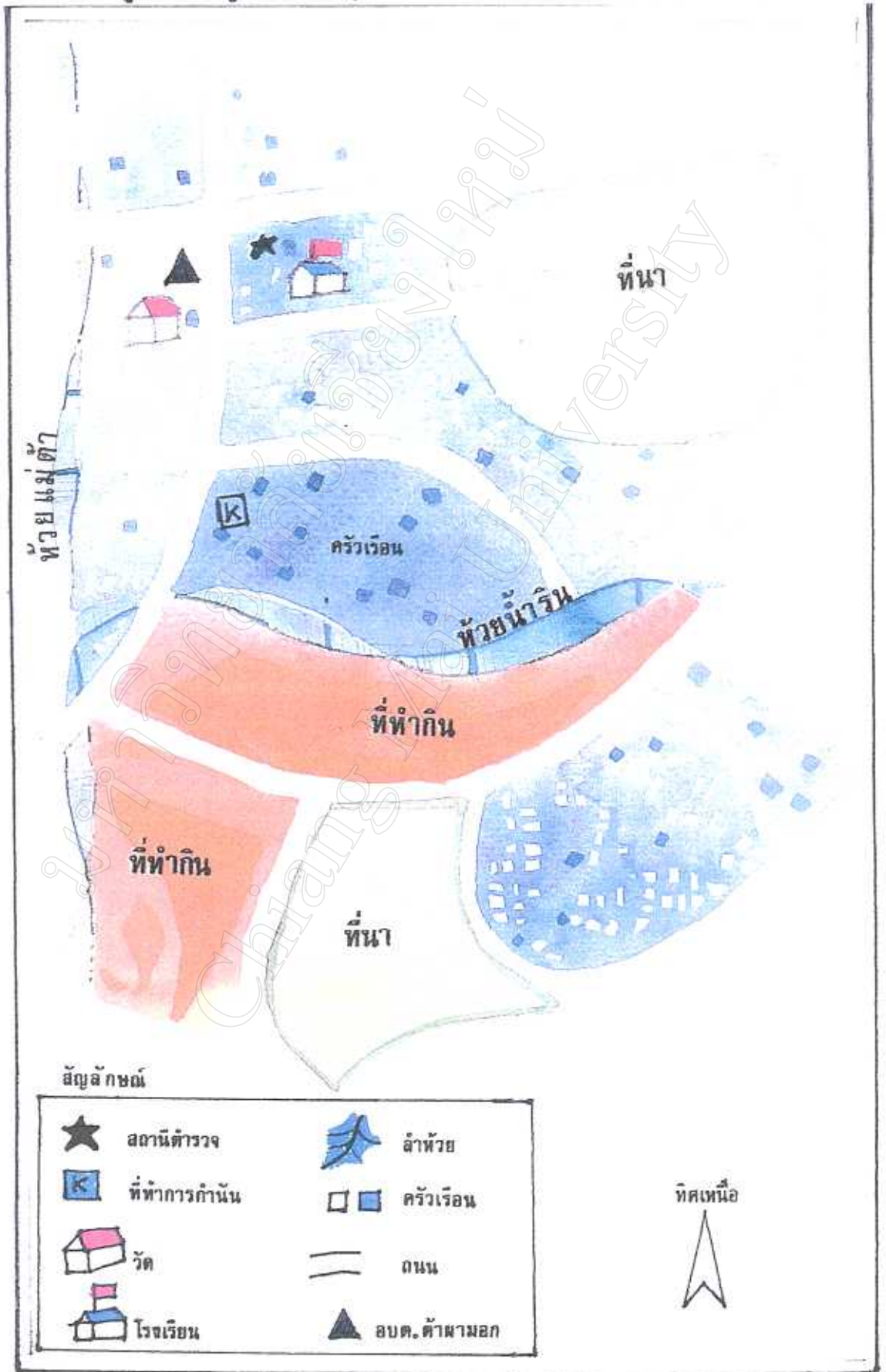
จากการสัมมนาเวทีชาวบ้านดังกล่าว ผู้เข้าร่วมสัมมนาต่างเห็นด้วยที่จะมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชน เพราะจะสามารถทำให้ป่าเสื่อมโทรมฟื้นสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ได้ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ป่าที่จะทำการจัดการ ในรูปแบบป่าชุมชนนั้นนับว่ามีน้อยมาก เนื่องจากพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่เป็นพื้นที่ปลูกระหว่างสวนป่าของทางราชการและพื้นที่อุทยานแห่งชาติ คอยผาคลองสำหรับพื้นที่ของชาวบ้านเองก็มีพื้นที่น้อย ไม่สามารถจัดทำป่าชุมชนได้

ในด้านการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้จากการสัมมนาเวทีชาวบ้านทำให้รับทราบว่าการดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าของทางราชการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพป่าพร้อมทั้งอนุรักษ์ให้ชุมชนเข้าทำประโยชน์ในรูปแบบวนเกษตรในพื้นที่สวนป่าแม่คำที่ถูกบุกรุกทำลายจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้สภาพป่าที่เสื่อมโทรมกลับฟื้นมีความอุดมสมบูรณ์และชุมชนสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืนตลอดไป

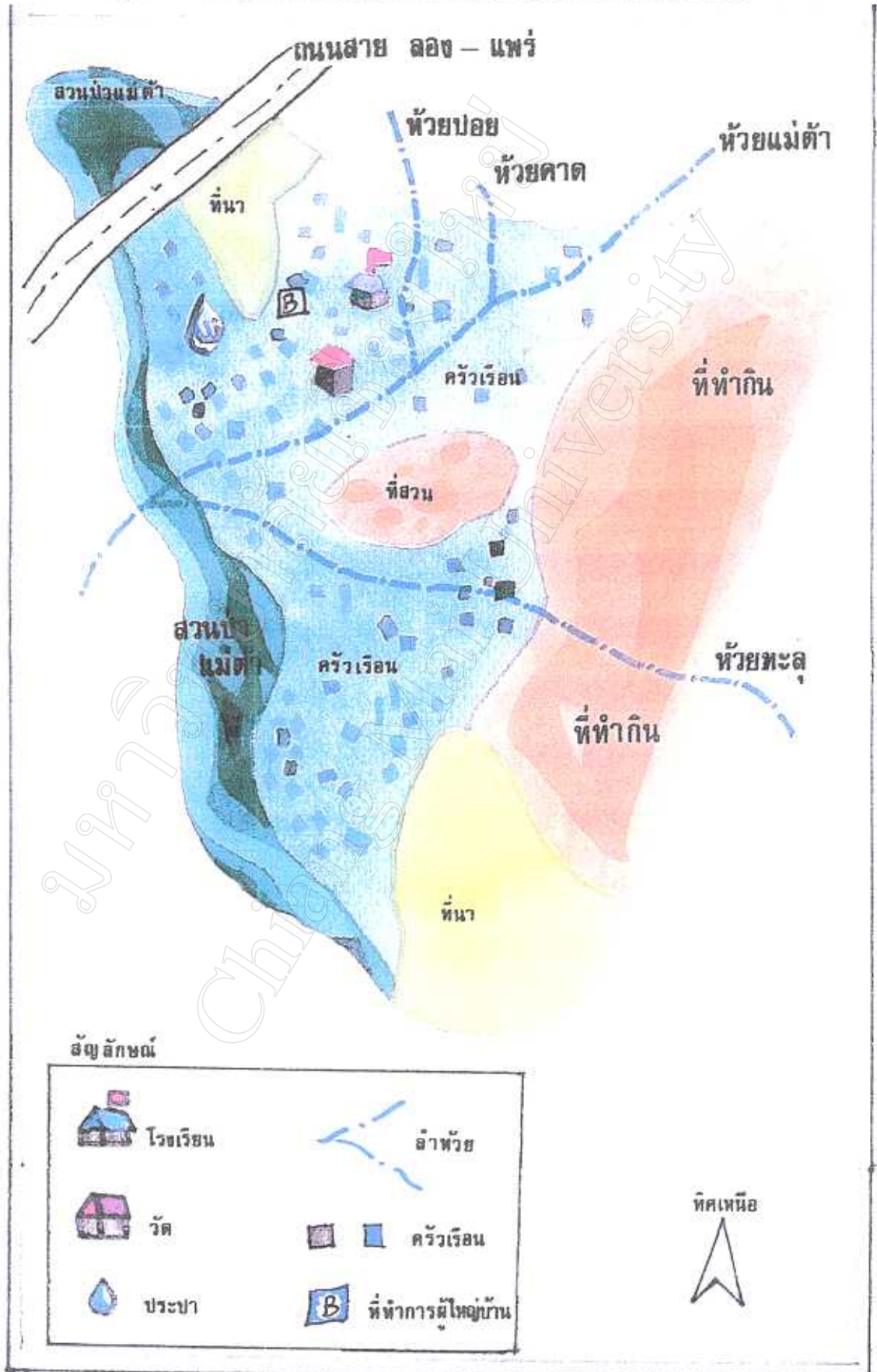
4.4.2. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านตำบลคำผามอกยังมีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เพื่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ไม้เพื่อทำฟืน ไม้เพื่อการก่อสร้างที่อยู่อาศัย จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวบ้านเกือบทั้งตำบลใช้ประโยชน์จาก ไม้ที่ตัดจากป่ารอบ ๆ ชุมชนมีน้อยมากที่ซื้อ ไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่รูปแบบการใช้ประโยชน์เป็นการนำไปใช้ภายในชุมชน ซึ่งในอดีตมีทั้งใช้ ภายในชุมชนและนำขายนายทุนจากภายนอกชุมชนและจากการสัมภาษณ์และสังเกตพบว่า การไม้ไผ่จากป่ามาเผาเพื่อส่งขายเป็นอาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านภายในชุมชนนิยมทำกันมากเพราะสามารถทำได้ง่าย โดยไม้ที่ใช้ทำถ่านจะเป็นข้อ ไม้ไผ่ ทำให้ ไม้ไผ่ที่มีอยู่อย่างหนาแน่นหาได้ยากขึ้น

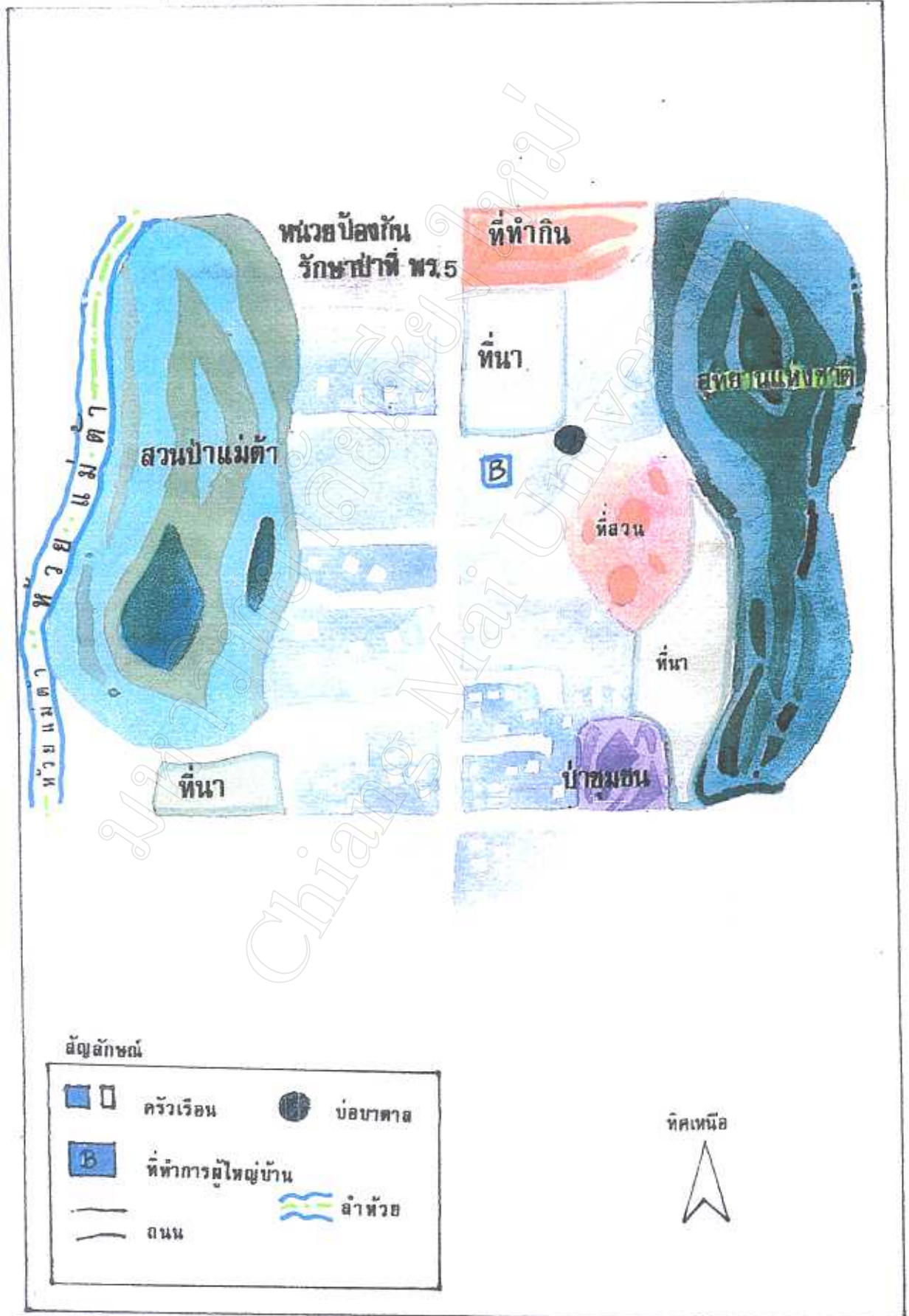
แผนภูมิ 4.2 แผนภูมิแสดงที่ตั้งชุมชนและแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านน้ำริน



แผนภูมิ 4.3 แผนภูมิแสดงที่ตั้งชุมชนและแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านปาง



แผนภูมิ 4.4 แผนภูมิแสดงที่ตั้งชุมชนและแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านถ้ำงา



จนผู้เข้าร่วมสัมมนาบางคนกล่าวว่า ถ้าหากปล่อยให้ทำถ่านจากไม้ไผ่จะทำให้ไม้ไผ่หมดไปจากตำบลตำบอมอกเหมือนเช่นไม้สักที่เคยเป็นอยู่ในอดีตที่ปัจจุบันหาไม้สักขนาดใหญ่มากมายเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์และสังเกตทำให้พบว่าในอดีตการบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตรหรือยึดถือครอบครองพื้นที่ในตำบลตำบอมอกมีน้อยมากเพราะชาวบ้านมุ่งหวังเฉพาะการตัดไม้เพื่อขายซึ่งสามารถทำรายได้แก่ชาวบ้านได้ง่ายและรวดเร็วกว่า ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้มีผู้เข้าร่วมสัมมนาได้กล่าวว่า "คนเมืองแพร่ไม่ใช่คนทำลายป่า" เนื่องจากมีการตัดเฉพาะไม้ไม่ได้บุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่เหมือนชาวบ้านจังหวัดอื่น สภาพป่ายังสามารถฟื้นกลับคืนมาได้ อีก ผิดกับบางจังหวัดที่มีการแผ้วถางป่าจนป่าไม่สามารถฟื้นกลับคืนสภาพเดิมได้อีกเลย จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวชาวบ้านยังมีความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าไม้โดยตรงและที่ป่าเป็นห่วงคือการอพยพกลับภูมิลำเนาเดิมของชาวบ้านที่ประสบปัญหาการเลิกจ้างงานที่หันมาประกอบอาชีพทางการเกษตรทำให้มีการบุกรุกสวนป่าแม่ต๋ำดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งแนวโน้มในการบุกรุกพื้นที่สวนป่ายังคงจะมีอยู่อย่างต่อเนื่องซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาวอนให้ทางราชการเห็นใจเนื่องจากพื้นที่สวนป่าดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์ในการผ่อนผันของราชการในอดีตให้ทำการปลูกพืชควบในพื้นที่สวนป่า ซึ่งทุกชุมชนเห็นว่าราชการควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว มิฉะนั้นแล้วหากมีการบุกรุกพื้นที่สวนป่ามากขึ้นจะเป็นการยากในการป้องกันพื้นที่สวนป่าไว้ได้

4.4.3. การจัดการทรัพยากรป่าไม้

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้เข้าร่วมสัมมนามีความเห็นตรงกันว่าปัจจุบันปัญหาในด้านไฟป่าเป็นปัญหาที่ทำความเสียหายแก่ทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สภาพป่าไม่สามารถฟื้นกลับคืนมาได้ โดยแนวทางที่ทางราชการดำเนินการเช่นการจัดตั้งหน่วยป้องกันไฟป่าไม่สามารถดำเนินการได้โดยทั่วถึงตลอดพื้นที่เนื่องจากมีพื้นที่มาก ผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นว่าควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าโดยทางราชการควรจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือชุมชนต่างๆ เพื่อเป็นสิ่งตอบแทนรวมถึงร่วมกันวางระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนารายหนึ่งได้กล่าวถึงการร่วมมือกันป้องกันไฟป่ากับทุกหมู่บ้านทุกตำบล อันจะนำมาซึ่งผลสำเร็จของการป้องกันไฟป่า

ในด้านการบำรุงรักษาสภาพป่าที่มีอยู่แล้วได้แก่สวนป่าแม่ต๋ำ ซึ่งมีพื้นที่ติดกับที่ทำกินและที่ตั้งชุมชน ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมาทางราชการได้รับงบประมาณในการจัดทำรั้วสวนป่าโดยชาวบ้าน เห็นว่ารั้วดังกล่าวทำให้การเดินทางเข้าออกพื้นที่เป็นไปด้วยความยากลำบากทำให้ความ

ร่วมมือในการดูแลรักษาป่าของชาวบ้านมีน้อยลงซึ่งบางคนให้ข้อคิดว่าทำให้เกิดการแบ่งแยกว่าพื้นที่ดังกล่าวชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปหาของป่าได้

แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ป่าไม้สวนป่าแม่คำถึงการทำรั้วสวนป่าเพราะต้องการแสดงให้เห็นถึงแนวเขตสวนป่าที่ชัดเจน รวมถึงตลอดถึงป้องกันการบุกรุกพื้นที่สวนป่า โดยสวนป่าได้พิจารณาล้อมรั้วเฉพาะพื้นที่สวนป่าที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกทำลายของชาวบ้านเพราะมีพื้นที่ติดกันกับพื้นที่ทำกินชาวบ้าน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ชาวบ้านผู้เข้าร่วมสัมมนาอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับมีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม โดยตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบุกรุกทำลายป่า แต่เนื่องจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทำให้วิถีการดำรงชีวิตที่มีอยู่เดิมมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านเห็นว่ายังจำเป็นต้องมีการใช้ประโยชน์จากป่าอยู่ และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสมควรที่ทางราชการจะได้มีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชุมชนกับทางราชการรวมถึงสร้างแรงจูงใจในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพที่เข้มแข็งสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับป่าได้อย่างยั่งยืน

4.5. เจือใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ชาวบ้านเป็นดวงชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์บุกรุกทำลายป่าในตำบลคำผามอกที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องอันส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทั้งทางด้านทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งชาวบ้านต่างมีความประสงค์ให้มีการร่วมกันในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ และหามาตรการและวิธีการในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้รวมถึงตลอดถึงการร่วมมือกันในการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้ป่าคงความสมบูรณ์ดั้งเดิมซึ่งการสัมมนาดังกล่าว ชาวบ้านมีเจือใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ของตำบลคำผามอกดังนี้

4.5.1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

ในอดีตการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เป็นบทบาทและหน้าที่ของทางราชการ โดยเฉพาะข้าราชการกรมป่าไม้ และข้าราชการตำรวจ เห็นได้จากการจัดตั้งหน่วยป้องกันรักษาป่าที่พร.5 (แม่คำตอนใต้) ให้มีหน้าที่ในการป้องกันรักษาป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่คำฝั่งซ้ายนอกจากนี้ยังมีตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอลอง มาตั้งจุดตรวจบริเวณทางหลวงท้องที่ตำบลคำผามอกซึ่งน่าจะเป็นเครื่องประกันถึงความสามารถในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าแห่งนี้ แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ชาวบ้าน

ทำให้รับทราบถึงประสิทธิภาพของข้าราชการที่ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีการกล่าวถึงการรับสินบน "ค่าคิว" จากพ่อค้านายทุน ทำให้มีการขมขื่นจากตำบลท่าผามอกนำไปแปรรูปที่อำเภอ สูงเม่น จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นที่รับรู้ทั่วกันซึ่งก็มีข้าราชการบางคนที่ไม่ยินยอมตามพ่อค้านายทุนดังกล่าว ทำให้มีการลอบทำร้าย หรือพ่อค้านายทุนอาศัยอิทธิพลย้ายข้าราชการออกจากพื้นที่ ทำให้ข้าราชการบางคนที่มาอยู่ในพื้นที่ไม่สามารถต่อสู้กับอิทธิพลของนายทุนได้ บางรายก็กลายเป็นสมครพรรคพวกกับพ่อค้านายทุนเสียเอง

ในด้านการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ดำเนินการ โดยกรมป่าไม้แต่เพียงผู้เดียว โดยสวนป่าแม่คำได้ดำเนินการปลูกป่าตั้งแต่ปี 2485 จนถึงปัจจุบันมีเนื้อที่เกือบ 50,000 ไร่ ถึงแม้การปลูกป่าในระยะแรกจะมีการอนุญาตให้ชาวบ้านทำการปลูกพืชควบในพื้นที่สวนป่าได้แต่อนุญาตให้เฉพาะไม้ล้มลุกซึ่งต่อมาเมื่อหมดโครงการ ชาวบ้านก็ไม่สามารถทำการเกษตรได้อีกจึงมีชาวบ้านบางส่วนทำการบุกรุกพื้นที่สวนป่าเพื่อทำการเกษตร อันก่อปัญหาความขัดแย้งกับชาวบ้านในท้องถิ่น

สำหรับการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติดอยผาหลวง ซึ่งอยู่ในระหว่างเตรียมการประกาศนั้น การดำเนินการแม้จะมีการประสานในด้านนโยบายกับองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ในส่วนของ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและการติดตามประเมินผลยังไม่สามารถดำเนินการได้ในการสัมมนาครั้งนี้เกือบทุกชุมชนเห็นด้วยที่ควรให้มีการกระจายอำนาจในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้สู่ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า โดยผู้เข้าร่วมสัมมนาคนหนึ่งกล่าวถึงศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูสภาพป่า (การปลูกป่า) ว่าคนในทุกชุมชนเคยเป็นคนงานของสวนป่ามาเป็นระยะเวลาอันยาวนานมีความสามารถในการเพาะกล้าไม้ การปลูก และการบำรุงรักษาได้ดีไม่น้อยไปกว่าทางราชการ และถ้าถึงถ้าหากเป็นไปได้ จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นที่ปลูกป่าเกิดความรักความห่วงใยและการเป็นเจ้าของโดยรัฐควรอนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์ในต้นไม้หรือพืชควบชุมชนที่ชาวบ้านที่มีความต้องการ โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และความร่วมมือของทางราชการและชุมชนในส่วนของอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีผู้กล่าวว่า การดำเนินการโดยราชการกรมป่าไม้ หรือข้าราชการตำรวจ ซึ่งข้าราชการดังกล่าวมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าที่มีจำนวนมากหากมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม จะทำให้มีผู้ร่วมงานจำนวนมากขึ้นสามารถสอดส่องดูแลป้องกันได้ดีกว่าการที่ทางราชการดูแลแต่เพียงผู้เดียว ทั้งนี้จะต้องมีการให้ความรู้ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของคนภายในชุมชนให้มีความพร้อมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ อันจะทำให้การจัดการป่าเป็นไปอย่างยั่งยืน

4.5.2. สิทธิชุมชน

ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ตำบลตำบองในอดีตรัฐละเลยสิทธิชุมชน โดยเห็นว่าถ้ามีการให้อำนาจชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้จะทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่หมดไปรัฐจึงอ้างสิทธิในการเข้ามามีการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ตำบองใน พ.ศ. 2511 เพื่อทำการเปิดให้สัมปทานทำไม้ในปีต่อมาเมื่อมีการตัดฟันไม้ออกจากพื้นที่ติดตามด้วยการตัดไม้ของทางชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้สภาพป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นป่าเสื่อมโทรมรัฐจึงเข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า โดยมีวัตถุประสงค์คือ การอนุญาตทำไม้ฟันส่งโรงบ่ม โดยทำในระบบตัดหมด (Clear Cutting) โดยใช้รูปแบบการปลูกสร้างสวนป่าแบบชาวไร่ (Tongya Plantation) โดยให้ชาวบ้านปลูกพืชควบซึ่งพืชที่อนุญาตปลูกได้แก่พืชล้มลุก การสร้างความชอบธรรมของรัฐในการเข้าไปดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ตำบลตำบองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตที่เคยเป็นแบบเรียบง่ายพอมีพอกิน เป็นการดำรงชีวิตที่พึ่งพาระบบตลาดมากขึ้นมีการจ้างแรงงานส่งผลให้มีการตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น แม้สวนป่าที่ทางราชการปลูกไว้ก็ถูกบุกรุกทำลายมาแต่แรกสุดท้ายที่รัฐดำเนินการในพื้นที่แห่งนี้ได้แก่การสำรวจเพื่อเตรียมการประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติออบผากลอง ซึ่งทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายทำให้การใช้ประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับพื้นที่ป่าดำเนินการได้ยากเพราะมีบทลงโทษที่รุนแรง ก่อให้เกิดความหวาดกลัวแก่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลตำบองโดยทั่วไป

จากการเปิดเวทีสัมมนาชาวบ้านพบว่าถ้าหากจะมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้โดยการกระจายอำนาจและการสร้างแรงจูงใจ "รัฐ" ควรยอมรับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนที่ถูกมองข้ามจากทางราชการ ในอดีตรัฐละเลยสิทธิชุมชนในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ เช่น การที่มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดทำป่าชุมชน แต่มีข้อแม้เฉพาะนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทำให้ทางออกในการแก้ปัญหาไม่เป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ หรือพื้นที่ป่าที่ทางราชการปลูก

4.5.3. แรงจูงใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

เป็นที่รับทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่าชาวบ้านตำบลตำบอง มีฐานะยากจนขาดแคลนที่ดินทำกิน ในการสัมมนาครั้งนี้ผู้ร่วมสัมมนาวิถีชาวบ้านอยากให้ทางราชการให้แรงจูงใจในการที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งทุกชุมชนสามารถทำได้แต่ขาดแคลนแรงจูงใจ เช่น ค่าใช้จ่าย สำหรับครอบครัวที่ยากจน สำหรับบางชุมชนต้องการระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำเพื่อการเกษตร

ถ้าทางราชการจะมีเจตนาในการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านอันจะเกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน หนึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนาบางท่านกล่าวถึงการป้องกันรักษาป่าถ้าหากทางราชการให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจะทำให้มีประสิทธิภาพมากกว่า นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการปลูกสร้างสวนป่าที่มีการปลูกเฉพาะไม้สัก ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เลยถ้าไม่มีการลักลอบตัดฟันเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งท่านดังกล่าวได้แนะนำให้มีการทำการเกษตรควบคู่การปลูกสร้างสวนป่าในรูปแบบวนเกษตร เช่นการปลูกไม้ผล พืชสมุนไพร เป็นต้น จะทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากพืชกับได้ที่ปลูกควบกับไม้ป่า จะทำให้ชาวบ้านเกิดความรักหวงแหนพื้นที่ป่าที่ตนเองปลูกและบำรุงรักษา โดยชาวบ้านไม่ขัดข้องที่จะทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน แต่ติดขัดระเบียบการปลูกสร้างสวนป่าที่ไม่สามารถดำเนินการได้ในอดีต ซึ่งในปัจจุบันจากการสัมภาษณ์หัวหน้าสวนป่าแม่คำถึงแนวทางแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่สวนป่าที่มีอยู่เกือบ 1,000 ไร่ว่าได้เสนอรูปแบบการท้าววนเกษตรในพื้นที่สวนป่าให้ผู้บังคับบัญชาระดับสูงเพื่อพิจารณาดำเนินการ

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจจากการสัมมนาเนื่องจากมีผู้เสนอให้รัฐหรือทางการส่งเสริมอาชีพทดแทนการทำไม้ของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยผู้ร่วมสัมมนากล่าวถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ไม่ได้แต่จะต้องทำให้คนมีงานทำและมีเงินเสียก่อนโดยกล่าวเปรียบเทียบกับ "กองทัพต้องเดินด้วยท้อง" ซึ่งถ้าหากทางราชการให้ความสนใจ แรงจูงใจทั้งงบประมาณ ค่าใช้จ่ายแก่หมู่บ้านหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) รวมตลอดถึงการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ชาวบ้านมีงานทำจะทำให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้สามารถดำเนินการ ได้อย่างเป็นผลดียิ่ง